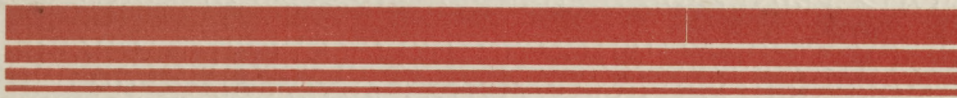

14 JUNI 1956

*State College
School*

C 2073

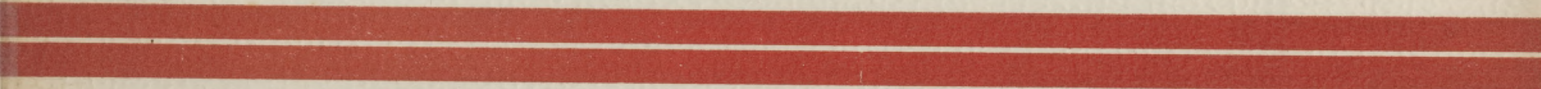
LUX

CURAÇAO

1943

NUMMER 3 - JAARGANG 1 - NOV. - DEC.

E L CHICO

BREEDESTRAAT PUNDA
No. 33 TELEFOON : 1514

JOSSY CAPRILES & Co.

GROOTE SORTEERING
HEERENARTIKELN

Het adres voor de betrouwbare uitvoering
van uw recepten zijn de Botica's

**EMMA
JULIANA
BEATRIX**

**Onthoudt deze nummers voor het
bestellen van uw geneesmiddelen**

1--6--3--6
1--8--3--7
1--7--0--0

Toilet Artikelen
Chemicaliën
Drogerijen
Verbandstoffen enz ;

**PRIMA SERVICE !
FRANCO THUISBEZORGING !!**

COMMANDER

EN

PILOT.

BETERE TABAK BETEKENT:..... MINDER NICOTINE.
HEEFT U ZE REEDS GEPROBEERD ?
KOOPT.... ROOKT.... EN OVERTUIGT U !

CURAÇAOSCH FABRIKAAT - BEL OP TELEFOON: 2237

MUSIC & SPORT STORE

KLIPSTRAAT 1 - TEL. 2408 - BREEDESTRAAT 2

Pas ontpakt:

PRACHTIGE BEKERS & MEDAILLES -
PRIMA KWALITEIT VOETBALTRUIEN

ATHLETEN !!

„Op de baan is de beste looper hij die wint !”

MUSIC & SPORT STORE biedt U Sportmateria-
len waarvan de kwaliteit voor zich zelf spreekt !

THOMAS A. HENRIQUEZ.

ZIEN IS LEVEN!

DIT GELDT
OOK VOOR U!

Heeft U vaak hoofdpijn of last bij het lezen dan zal een goede bril U zeker helpen. Komt U aan, dan zullen wij

U gaarne vakkundig adviseeren.

Hier zult U veel last en ongerief in de toekomst vermijden.

SPRITZER & FUHRMANN"

— VOOR MODERNE OPTIEK —

TROPIC BAKERY

E. & G. MARTIJN

RODEWEG 147 — TELEFOON 1440

— CURAÇAO —

UITSLUITEND 1ste KWALITEIT BROOD KOEK en BANKET.
Specialiteiten in taarten, Cakes en Koeksoorten.

MACHINAAL-HYGIENISCH-MODERN

Wederom ontvangen: NIEUWE „PORTABLE“ Schrijfmachines . . . . .

Voor inlichtingen:

Firma E. & G. MARTIJN

Handelskade Telefoon 2442.

LUX

NOV. - DEC. 1943

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

REDACTIE SECRETARIAAT: St. THOMASCOLLEGE CURAÇAO N. W. I. TEL. 2056
DRUKKER - UITGEVER: SCHERPENHEUVEL PRIJS f. 1,- P. AFL. f. 5,- P. JAARGANG

ONDER REDACTIE VAN H. M. HULSMAN O. P. - HOOFDREDACTEUR
Fr. M. RIGOBERT SECRETARIS MEVR. E. B. M. DA COSTA GOMEZ-HEILING
Mr. J. J. A. ELLIS - Dr. JOH. HARTOG - Mr. H. J. M. HOOGEVEEN

INHOUD: Vrede, G. E. Alers. Het Pausdom in de Geschiedenis. Schoolstrijd in Nederland, Frs. van Tilburg. De Harpspeler, Antoon Coolen. De toekomst van het Carai-bisch gebied, p. W. L. de Barbanson O.P. Mgr. Kieckens. De Plantenwereld van onze Benedenwindse Eilanden, Dr. J. H. Westermann.

VREDE

Als 't eindelijk weer vrede wordt,
het laatste bloed zal zijn gestort,
de laatste man zal zijn geveld
en al de dooden zijn geteld -
als huisgezinnen zijn ontwricht,
als jonge oogen nooit meer zien het licht,
als lijven zonder armen zijn,
lichamen zonder beenen zijn,
de laatst gewonde krimpt van pijn -
Als treinen zuchtend binnen rijden
met duizend eindelijk bevrijden
van welke velen dan gaan zoeken
in der vernielde straten duistre hoeken
of 't huis er nog zal staan,
of voor hen een deur zal opengaan
.... of, dat niets er meer zal zijn
van al het oude. Niets dan pijn
diep in het hart, een schreeuw, een klacht
omdat geen vader, moeder, liefste wacht -
niemand, niets! Alleen de nacht....
Als 't eindelijk vrede eens zal zijn -
mijn God? waarheen met al die pijn?

G. E. ALERS.

Het Pausdom in de Geschiedenis

Waar in zijn inleidend artikel in het eerste nummer van LUX, Mgr. Verriet de gedragslijn van de Kerk aangaf in de loop der eeuwen," om niet alleen het geestelijk heil harer kinderen te bevorderen, maar ook tijdelijke belangen te behartigen," verwijst hij voor het leren-kennen van de zending der Kerk naar de geschiedenis der Pausen. „Lees de geschiedenis der Pausen" zo schreef de Kerkvoogd op bladz. 4 van ons tijdschrift.

Maar waar is hier op Curaçao een geschiedenis der Pausen te vinden?

Bij de vele klachten, welke er in de laatste tijd over het bibliotheekwezen op Curaçao geuit zijn, kunnen we ook deze voegen.

Slechts in een enkele particuliere bibliotheek, vindt men de werken van Hergenröther, Jansen, Pastor e. a. Maar zal de doorsnee lezer aan dergelijke veelvouden van folianten durven beginnen?

De redactie heeft het daarom nuttig geoordeeld hier in LUX een meer beperkte en overzichtelijke geschiedenis van het Pauschap te geven, geen rij korte monographieën van de verschillende dragers van de tiaan, doch meer de historie van de instelling als zodanig. Natuurlijk kan men deze historie niet van de persoonsbeschrijving scheiden, en bijzonder treden die Pausen, die veel tot de ontwikkeling en doorvoering van het pauselijk gezag hebben bijgedragen, en ook de pausen onder wie dit gezag periodes van crisis heeft moeten doormaken, in deze schetsen meer op de voorgrond.

De behoefte aan zulk een geschiedenis lijkt ons zeer groot, niet alleen voor katholieken, maar ook voor niet-katholieken. Terecht

schreef onlangs TIME (Aug. 16-1943 pag. 24.) Non-catholics might find it hard to draw the line between the Pope's diplomatic and his apostolic rules.

Maar ook het belang van een goed begrip der Pausgeschiedenis doet zich met den dag meer voelen, nu zoals TIME zegt in hetzelfde nummer (pag. 28) Most Catholics and non-Catholics alike would agree, that a peace that does not embody at least roughly, the papal position on fundamental social issues will bring not social peace but a sword.

Geen betere leiddraad voor zulk een geschiedenis zouden we hebben kunnen vinden, dan in een cursus van den bekenden in 1869 geboren en enkele jaren geleden overleden kerkhistoricus **Prof. George Goyau** van de Académie Française. In handschrift is deze cursus in ons bezit. Later is deze in een zeer beperkte oplage uitgegeven, maar op Curaçao schijnt hiervan geen enkel exemplaar aanwezig te zijn.

In het bijzonder heeft Goyau ons aange trokken, omdat hij vooral gezag heeft en zijn licht laat schijnen op de sociale betekenis van de Kerk: o. a. heeft hij een werk in 5 delen uitgegeven: *Autour du Catholicisme social 1897-1913.*

Het Karakter van het Pausdom.

Godsdienst en Staat waren in de heidense oudheid ten nauwste met elkander verbonden; de verering welke men aan de Godheid gaf, was een uiting van plaatselijk patriotisme; tussen magistraat en priester was er haast geen onderscheid en maakte men

eens onderscheid dan was de priester medewerker van de magistraat. Volgens de opvattingen van het officiële, orthodoxe heidendom was de God meer een stuk van de Staat dan dat hij er boven stond.

In zulk een systeem was er vanzelfsprekend geen plaats voor een morele of internationale macht, zoals het Pausdom. Men zou zelfs kunnen bewijzen, dat de overwinning van het Christendom een reactie was van de menselijke vrijheid tegen dit godsdienstig protectionisme en dat het voortbestaan van het Pausdom de blijvende viering daarvan is.

In de eerste eeuwen van onze jaartelling werd het Romeinse Rijk overstroomd door een vloed van Oosterse godsdiensten; er waren daaronder barbaarse en geraffineerde; sommige waren zedig, anderen grofzinnelijk. Maar wat ze ook waren, ze werden met vlag en wimpel binnengehaald door het gewone volk dat onder de tyrannie stond van de wetten van de staatsgodsdienst. Het volk zag in deze nieuwe cultussen middelen voor emancipatie en daarom hadden ze zulk een geweldige aanhang. Zij brachten de mens in directe verbinding met de godheid, zonder onderscheid te maken tussen patriciër of plebejer, slaaf of meester; en een ieder werd toegelaten tot hun liturgieën.

Het godsdienstig gevoel begon te herleven en de godsverering werd bevattelijker: ook de kleine man en de vrouw, welke bij de oude heidense plechtigheden slechts toeschouwer waren of figurant, namen nu deel aan deze van het Oosten gekomen mysteriën.

Doch onder deze Oosterse godsdiensten, onderscheidde de Christelijke zich door enkele bijzondere eigenschappen, waardoor ze vruchtbaarder was dan de andere. Zij was niet slechts gekomen met een liturgie en een ritus, doch ze had ook dogmas en een moraal. Zij stelde zich ook niet naast

die andere godsdiensten, maar er boven. Voor haar God vroeg ze niet slechts één nis in het Pantheon, maar het hele gebouw.

Bovenal echter had ze een organisatie; en het was deze organisatie waardoor ze de levenskracht had om haar dogmas te ontwikkelen en haar moraal te doen heersen en welke sanctie gaf aan haar eis van de alleenheerschappij over de zielen.

De kleine Christengemeentes verspreid over het Romeinse Rijk, waren nauw met elkander verbonden, en naar de stem van Rome werd geluisterd tot in de gemeentes van het verre Oosten toe.

Noch in de religies, waarvan het Christendom de plaats wilde innemen, noch in die, welke haar deze wilden betwisten, vond men zulk een opvatting van het begrip Kerk, zoals het Katholicisme dit heeft ontwikkeld en zoals het tot aan den huidigen dag voortleeft in het Pausdom.

Van de ene kant wil de Kerk zoveel onderdanen als de mensheid leden telt en is het voor haar een plicht steeds op de verovering daarvan uit te trekken; van een andere kant vraagt zij de meest volledige rechten op ieder van die ledematen, welke de godsdienst van Christus belijden.

Zonder mededinging wil zij heersen in de ziel, welke zich aan haar gegeven heeft; zij is geen doorgangshuis, wat de gelovige naar believen kan bezoeken of voorbijgaan; of een hospitaal, wat men weer kan verlaten wanneer men genezen is.

Met krachtige greep houdt zij alle energie van de menselijke ziel in toom; zij doet uitspraken over alle handelingen van 's menschen leven, want de gesteltenis, waaruit deze handelingen voortkomen is onderworpen aan de zedewet, en het Christendom bracht een zedewet met zich.

Zowel in breedte als in diepte is het doel van de kerk oneindig. Zij wil zich uitstrekken tot aan de uiterste grenzen der aarde en doordringen tot in de diepste schuilhoeken van de menselijke ziel. Dat is haar zending en dat is dus ook haar recht.

Eén man, de Paus, is verantwoordelijk voor deze zending en de soevereine bewaker van dit recht.

Het bestaan van zulk een macht, een barrière voor elk andere, is van zulk een betekenis, dat geen enkele macht sinds 19 eeuwen, zó de geschiedenis heeft beheerst. Het Pausdom! dat is de eeuwige kwestie welke telkens in de geschiedenis terugkeert. Men begreep dat de Paus geen onderdaan kon zijn, en men maakte hem toen soverein. Doch de geschiedenis bewijst, dat deze soevereiniteit aan het Pausdom geen voldoende waarborgen heeft gegeven voor veiligheid en vrijheid. Men zag de Pausen aangevallen door de leenheren van de Romeinse campagna; bedreigd door de bevolking van Rome; ten prooi aan de vervolging van de Duitse Keizers; slachtoffer van de politiek der Franse Koningen en thans in zijn bewegingen beknot door het oorlogvoerende Italië.

De Paus kan niet hebben, dat men hem opsluit in een staat en dat men dan aan de soverein van deze staat de sleutels geeft van de Kerk.

Deze onafhankelijkheid, welke men theoretisch beschouwt als een noodzakelijk privilege van het Pausdom, is dus in feite niet te verwezenlijken. Men kan nu niet eenmaal tegelijk op aarde leven en aan de aarde ontkomen.

Maar het is juist dit wonder, of liever deze absurditeit, welke het Pausdom moet verwezenlijken en het is alleen door dit te verwezenlijken, dat het beantwoordt aan Gods plannen en het vertrouwen heeft van de wereld.

„Ik geloof, omdat het absurd is!” zeide Tertulliaan met betrekking tot de werkelijke tegenwoordigheid. Maar het woord „absurd” zou ook kunnen gebruikt worden met betrekking tot deze andere tegenwoordigheid van Christus, in den persoon van zijn plaatsbekleder in het Vaticaan.

Het voortbestaan van zulk een instelling,

waarvoor schijnbaar op deze wereld geen plaats is, gaat in tegen alle wetten der geschiedenis. Het betekent echter ook, een overwinning van de menselijke wil — welke de noodzakelijkheid erkent van een boven de partijen staande wetgever en een geestelijk opperhoofd — over de openbare mening, welke in 't algemeen lacht om een wetgever zonder wapenen en een soverein zonder rijk.

„Ik dacht niet, dat de besluiten van een „sterveling, zoals gij, uitgingen boven de „niet-geschreven wetten, het onveranderlijk werk der Goden, welke niet van van „daag of gisteren zijn.” Zo laat Sophocles Antigone spreken voor Kreoon.

Volk of Tyran, maar de soverein in de oudheid was een absoluut despoot, die zich niet stoorde aan de hogere beginselen van de moraal. Deze beginselen lagen nog wel meer of minder in de harten der individuen, maar in de antieke maatschappij, was er geen enkele macht, noch om ze te verdedigen, noch om ze aan de mensen in te prenten.

Het priesterschap was machteloos, zolang het onderworpen was aan de Staat. Geheel anders was het in de Christelijke maatschappij; daar was God gesteld boven de mensen; de gelijkheid boven de wet; en de onveranderlijke moraal boven de wetgeving. Wettig en wettelijk zijn niet noodzakelijk synoniemen.

Het Christelijk priesterschap, geheel verschillend van het heidense, eiste voor zich op, de vertolker te zijn van de rechtvaardigheid en les te geven in de moraal. Het had zoveel leerstoelen als Christus altaren had, en in Rome een opperste leeraar. Als woordvoerder van God, stond de Paus niet onder verdenking, zoals de vroegere Stoïcijen, de echo te zijn van een groep fanatici. Het goede had vóór het Christendom geen pleitbezorger tegenover het kwaad dat in de wereld heerste. Het Pausdom echter werd nu deze pleitbezorger.

De nieuwe leer was vruchtbaar. Op eens werden de verhoudingen tussen de mensen grondig veranderd.

Het individu beschouwt zich nu eenmaal graag als soeverein, en deze dwaling ten opzichte van zijn macht, voert gemakkelijk tot een verkeerde opvatting van de plichten.

De denker, belast met het onderricht van de mensen, is gemakkelijk geneigd zich zelf te beschouwen als opperste waarheid; en wanneer hij gaat speculeren over het ongekende, is hij meer geneigd, om het ware te scheppen dan het te accepteren.

De bestuurder, belast met het regeren van mensen, is geneigd om zich zelf te beschouwen als de beoordeelaar van de gerechtigheid; en hij houdt er meer van om het rechtvaardige te scheppen, dan er zich aan te conformeren.

De bezitter ten slotte, belast met de voorziening van 's mensen onderhoud, denkt zich gaarne vrij van alle verplichtingen en ziet gemakkelijk in de goederen welke hij bezit, een voorwerp van persoonlijk welvaren; terwijl hij vergeet, dat hij deze niet mag onttrekken aan de bestemming, welke door God er aan gegeven is nl. het algemeen belang.

Wanneer men onder het motto „Laissez faire, laissez aller” deze absolutisten hun gang zou laten gaan, zou heel spoedig het conflict uitbreken en een volledige anarchie ontstaan.

Het absolutisme van den geest voert tot een chaos in leerstellingen en veroorzaakt in de maatschappij een intellectuele malaise; het ontmoedigt het menselijk verstand om nog iets te produceren.

Het absolutisme van de wil vernietigt het algemeen welzijn en de eerbied voor de medemens; het vervalst het begrip vrijheid, ontbindt het begrip autoriteit en stelt willekeur in plaats van orde. Het verduistert bovendien voor de menselijke blik het hogere begrip van rechtvaardigheid.

Het absolutisme van den eigendom ten slotte, vernietigt ten voordele van de enkeling, de weldaad van Gods plan, dat aan een ieder de middelen voor een bestaan beloofde; het brengt de ongelukkige er toe om het Gods-bestaan te bestrijden, omdat enkele bezitters het Godsplan hebben miskend.

In de grond van de zaak draagt elk dezer soevereintjes een kiem van de dood in zich; welke kiem nu eens latent vegeteert, dan eensklaps naar boven komt, maar nooit geheel verdwijnt.

Vandaar verschillende crisissen.

Een intellectuele crisis, wanneer de rede in verwarring komt door haar eigen soevereiniteit. Ze gaat dan slingeren tussen het geloof, wat haar houvast geeft, en de verschillende variaties van een fantastisch mysticisme, waaraan ze ten onder gaat.

Een politieke crisis, welke plotseling de menigte er toe brengt om eigen willekeur en tyrannie in de plaats te stellen van de willekeur en tyrannie van de eenling.

Een sociale crisis, welke de rijken noodzaakt tot een egoïstisch defensief en de paupers tot een onverbiddelijk offensief.

Ziedaar het lot van het menselijk absolutisme; aanvankelijk is het een verheffing van het individu en het einde de ondergang van de maatschappij; en daartussen in, één belediging van God.

Een blijvende incarnatie van het **Goddelijk** absolutisme is het enige middel, om te voorkomen, dat de maatschappij niet telkens dupe en slachtoffer wordt van deze soevereine rechten, welke het individu meent zich te mogen aanmatigen.

Het Pausdom was in de geschiedenis deze incarnatie; telkens kwam het in naam van God tussenbeiden. Het Pausdom alleen had gezag, om aan de mensen te leren het betrekkelijk karakter van hun rechten, en om regels en grenzen te stellen welke onprettig voor enkele machtsmisbruikers, het algemeen welzijn beschermden.

Door zijn wezen zelf openbaarde het zich als de tegenstander van alle machtsmisbruik, omdat de mensheid in het Pausdom het plaatsvervangerschap van God erkende.

De erkenning van een morele macht, van een geestelijke suprematie, is een der grootste vorderingen, welke de menselijke geest heeft gemaakt; en toen dit proces voltooid werd door een act van het geloof, werd het voor de mensheid een emancipatie, welke weldoende rondging.

De weerstand van de zwakke tegen het onrecht behoefde van toen af niet meer uit te lopen op een conflict met den egoïst; op de wraak van den verdrukte; met behulp van het Pausdom kreeg deze weerstand zelfs een bovenmenselijk supernatureel karakter.

Deze krachtige en blijvende vertegenwoordiging van de Goddelijke souvereiniteit, wist tegelijk machtigen en ondergeschikten in bedwang te houden; wist de een te doen buigen, en de andere te verheffen, en beiden te voeren tot onderlinge eerbied en liefde.

Sint Petrus

Zijn plaats in de geschiedenis.

Er zijn een aantal Pausen, welke men GROTE PAUSEN noemt. Maar voegt men al deze grootheden bij mekaar, dan krijgt men nog geen goed idee van het Pausdom. Zowel in hoogte als in uitnemendheid streeft deze instelling alle tijdelijke titulaturen voorbij, welke haar vertegenwoordigen. Het geheel van de geschiedenis van het Pausdom, biedt een veel meer wonderbaar karakter, dan de schitterende episoden van enkele geniale Pausen.

Niets geeft ons het recht om aan te nemen, dat St. Petrus een bijzondere natuur was. Toen de Zaligmaker hem opnam onder zijn apostelen, werkte Petrus voor zijn dagelijks brood op de meren van Galilea. Hij

was totaal onbekend met wat de geletterden van dien tijd noemden de vrije kunsten. Gelovend in de beloften van de Profeten, verwachtte hij de Messias en deze verwachting had in zijn ziel grote perspectieven geopend. Deze verwachting, had hem klaar gemaakt, zonder dat hij er een vermoeden van had, dat hij de maker moest worden van iets groots. Maar voor de blikken van anderen, evenzeer als voor die van hem zelf, was deze bestemming omsluierd. Deze man, welke een wereldhervormende rol zou spelen, was lange tijd de meest vreesachtige en meest teruggetrokken proletariër. Bang, spoedig ontmoedigd, zwak van wil, ziedaar de karaktertrekken van zijn oorspronkelijke natuur. In hun eenvoudige verhalen hebben de Evangelisten het ons niet verborgen, dat Petrus geen andere grootheid had, dan welke Christus hem gaf. Maar Deze gaf hem een tweede natuur en verbeterde het instrument tot de grootte van het werk. Hij belastte Petrus, die niets van de Romeinse wereld kende, om voorzitter te zijn van Zijn Kerk, en midden in deze wereld de groei daarvan te leiden. Petrus had een te groot geloof, om zich over deze uitverkiezing te verwonderen; en hij maakte zich klaar voor theoloog, prediker en bestuurder; hij deed, wat hij kon, en de wonderbare kracht welke hem leidde, deed de rest.

Zoo was de eerste Paus. Hij kwam in Rome, leefde in de kleine joodse gemeente, vestigde zich onder bepaalde families der heidenen en werd gekruisigd onder Nero.

Zijn marteldood maakte weinig opspraak, evenmin als de marteldood op Golgotha. De heidense geschiedenis maakt er geen melding van, Zij meende beter te kunnen doen en interessanter te zijn, met het verhaal van de elegante zelfmoord van zekere geblaseerde aristocraten. Maar door zijn dood in Rome, werd Petrus de grootste weldoener en als het ware de tweede Stichter van de Stad. En wanneer de oude orakels, die de eeuwigheid van het oude kapijool voorspeld hebben, niet gelogen hebben,

dan hebben ze dit geluk aan Petrus te danken.

Door als hoofdstad van een nieuwe wereldorde, de hoofdstad te kiezen van een stervende wereld, deed Petrus een meesterzet. Hij stelde het Christendom, de macht van de toekomst, in dienst van Rome; maar terzelfdertijd stelde hij in dienst van het Christendom, de grootheid en faam van het oude imperium, de stichting van Romulus en Remus. Het gehele werk van de oude Romeinse generaties stelde hij ter beschikking van de glorie van zijn God.

Maar deze geniale greep was tevens een daad van durf: want door zich te installeren op de 7 heuvelen, bond hij tevens de strijd aan met een vijand op eigen terrein en naar de mate van hun welwillendheid of vijandigheid, verzwakken of versterken de geschiedschrijvers de verantwoordelijkheid van de Kerk in de val van het Romeinse Rijk. Maar hun welwillendheid, zowel als hun vijandigheid brengen hen niet weinig op een dwaalspoor.

De leerlingen van Christus gedroegen zich niet als vijanden van het keizerrijk maar van een andere kant was de Godsdienst van Christus in onverbidde tegenspraak met de beginselen waarop het rijk was gegrondvest.

In het Keizerlijk paleis zetelde een soevereine, die het recht nam, te zeggen; *Hoc volo, sic jubeo; sit pro ratione voluntas*. Tussen dit beginsel en de beginselen van de Kerk ligt een onoverbrugbare tegenstelling. Het natuurlijk verstand, het geweten en de moraal, hebben volgens Goddelijk recht een onschendbare voorsprong op de menselijke willekeur. En deze voorsprong is het bewijs en het gevolg van de superioriteit van God boven de mensen.

Het Romeinse Rijk was de incarnatie van het absolutisme van de menselijke soevereiniteit; en de Kerk erkent slechts één absolutisme nl. dat van de Goddelijke soevereiniteit.

Iedere vooruitgang dus van de Kerk, was

een scheur in de fundamenten van het Rijk. Door de latente kracht van het Christendom moest het Rijk ondermijnd worden, ondanks de wil van de Christenen. Zij beschouwden dit grandiose imperium wel als de enige haard van de oude beschaving; maar de logica van hun dogma was sterker dan hun instinctmatig conservatisme. Zelfs in de tijden dat zij vrij waren van vervolging en het forum en de pleinen vulden, traden de Christenen onwillekeurig op als binnenlandse emigranten, omdat zij tegenover den Caesar God plaatsden als een ongelegen mededinger.

Door bezit te nemen van Rome, begon Petrus dus in het hart van de oude wereld een werk van ontbinding. De chaos van al die nieuwe godsdiensten, welke de schepen te Pozzuolo of Brindisi aan land brachten, vergemakkelijkten deze langzame maar zekere actie van het Christendom; en het Imperium begreep pas de betekenis van deze revolutie, op het ogenblik, dat ze niet meer te overwinnen was.

Het antecedent van Petrus heeft grote betekenis gehad in de Kerk. Rechts is de bisschop van Rome Paus. In de tijd dat de Valois de Pausen in Avignon gevangen hielden droegen de Pauselijke acten altijd nog het opschrift „In Curia Romana”. En in zijn „Synodus Diocesana” schrijft Benedictus XIV „Hoewel men in zekere zin kan zeggen, dat de opperste bestuursmacht van de Kerk, slechts door menselijk recht verbonden is aan de Stoel van Rome, in zover dat deze verbintenis zijn oorsprong heeft in de daad van Petrus; toch is niet houdbaar de mening van hen, die beweren, dat dit menselijk recht van dien aard is, dat de Kerk deze verbintenis zou kunnen opheffen en de bisschop van Rome van de Paus zou kunnen scheiden.”

Aldus heeft de vrije daad van een arme Galilese visser, de geschiedenis bewaard voor een plotselinge coupure. Zowel onder het Christendom als het Heidendom bleef

Rome de Souvereine Stad. Zelfs vóór de ontdekking van Amerika, had Rome krachtens Goddelijk recht en door de keuze van Petrus, de virtueele souvereiniteit over 'dit nog niet ontdekte land.

„Het is te danken aan uwe Apostelen, o Rome, dat het licht van het Evangelie over U schittert. De heilige stoel van de gelukzalige Petrus heeft van U gemaakt de

hoofdstad van de wereld; en de grenzen van uw godsdienstig gezag overschrijden die van uwe aardse macht." Zo sprak in de 5e eeuw de H. Leo.

Van Romulus tot Pius XII is er geen lacune geweest in het prestige van Rome; en dit is het werk van Petrus. Niemand na Jezus heeft sterker de geschiedenis van de wereld beïnvloed.

VLUCHTELINGEN

Nog een gebergte, nog een woestijn,
wat stinkende stammen en we zijn
't ontzinde westen ontsprongen;
een wereld waar kinderen zongen
den lof van doodslag en slavernij.
Wij trillen van honger, maar voelen ons vrij!

Mijn zenuwen schreeuwen om sneeuw.
Verduurden ze niet een eeuw,
die huichelend teemde van vrede,
die waanzin teelde met rede,
die maanziek kwijlde een wellekom
aan Antichristen in velerlei mom?

Mijn handen beven naar zon,
van toen die grimmige tijd begon,
dat wij doken in giftige dampen,
in donker van oorlog en rampen,
in nevels van angsten en verraad,
in helsche liefde en hemelschen haat!

Daar, tegen fondanten heuvelkop
doemen kobalten wouden op,
vol vleeschbeluste lianen,
met slangen en stalen varanen,
reptielen waarvoor de panter beeft...
Maar wij hebben in Europa geleefd.

Mathias Kemp.

SCHOOLSTRIJD IN NEDERLAND

door Frs van TILBURG

Het opvoedingsrecht en de opvoedingsplicht, zoals Paus Pius XI z.g. die opnieuw heeft vastgesteld in zijn beroemde Encycliciek: „Divini illius Magistri” van 31 Dec. 1929 komt toe:

- 1e. Aan de Kerk door positief goddelijk recht krachtens de zending van Haar Stichter; door haar bovennatuurlijk Moederschap, in absolute onafhankelijkheid, en met het recht en de plicht van waakzaamheid; en ten slotte door haar onbetwist historisch recht.
- 2e. Aan het gezin krachtens een door God geschonken natuurlijk recht, dat door de Kerk werd en wordt erkend, verdedigd en opgeëist.
- 3e. Aan de Staat door medegedeeld recht, volgens hetwelk zij de opvoeding moet beschermen, bevorderen en bij verwaarlozing van deze plicht door de ouders zelfs moet eisen, altijd in onderlinge samenwerking met de Kerk.

Nimmer heeft de Staat het recht de Opvoeding tot zich te trekken.

Dit mag bij de beoordeling van de onderwijsstrijd om vrijheid en gelijkheid niet uit het oog worden verloren.

Voor de 11e eeuw werd het schoolrecht of schoolambacht, zoals het toen genoemd werd, uitsluitend uitgeoefend door de Kerk, die dan ook een volledig schoolwezen bezat reeds vóór de huidige Staten bestonden. Dit recht bestond in het stichten van scholen, het benoemen van onderwijzend personeel en in het uitoefenen van toezicht op het onderwijs.

In de 12e eeuw verloor de Kerk dit alleen-

recht, doordat wereldlijke heren, gebruik makend van hun patronaatsrecht naast hun kerken ook scholen stichtten en een kosterschoolmeester daarover aanstelden. Ook de stadsbesturen gingen over tot het oprichten van scholen — we denken b.v. aan de bekende stadsscholen van Deventer en Zwolle, — zonder vooraf machtiging te vragen aan den Scholaster, aan wien van ouds het recht toekwam de „licentia docendi” te verlenen d.i. het verlof tot het geven van onderwijs. De schoolopvoeding was van godsdienstig-zedelijk standpunt beschouwd een zuiver kerkelijke kwestie, die waakzaamheid in het handhaven der katholieke leer en tucht noodzakelijk maakte. Het was dus niet uit heerszucht dat de Kerk vasthield aan Haar aloude rechten. De strijd in de middeleeuwen tussen de stedelijke en de kerkelijke overheid, die voortduurde tot aan de Reformatie, was geen beginselstrijd, want door beide instanties werd het onderwijs gegeven in katholieke geest. Deze strijd ging uitsluitend om het schoolrecht.

Toen door uitbreiding van handel en industrie, vooral tijdens en na de kruistochten, meer vakbekwaamheid geëist werd van de jongelui, die in die takken van bedrijf zouden worden te werk gesteld, ontstond er behoefte om naast de officiële scholen, waar wetenschap hoofddoel was, scholen op te richten met een meer practisch leerprogram als voorbereiding op het leven.

Deze scholen door particulieren opgericht en onderhouden, werden door kerkelijke of wereldlijke overheid verboden en beschouwd als een inbreuk op hun schoolrecht, maar door de bescherming der mach-

tige gilden en vooral omdat ze voorzagen in een werkelijke behoefte, konden ze, ondanks strenge maatregelen en vaak zware boeten, blijven bestaan. In deze strijd, die werkelijk als een strijd om vrijheid van richting in het onderwijs moet worden beschouwd, moest de overheid al spoedig enige concessies doen, waarbij de mogelijkheid om particuliere scholen op te richten werd erkend. Zij hield echter vast aan haar schoolmonopolie, door het verlot om bijzondere bijscholen op te richten slechts te verlenen onder bepaalde voorwaarden. Tot 1848 zal deze toestand voortduren.

Sedert de 16e Eeuw werd het onderwijs steeds meer de zorg van de landsregering. Toen na de afzwering van Philips het schoolrecht uitgeoefend werd door tal van sovcreinen, als Gewestelijke Staten, steden en eigenaren van Heerlijkheden, ontstond er vanzelfsprekend een grote verwarring op het gebied van schoolverordeningen. Type-rend voor de beginselen die de „schoolwetgeving” van die tijd beheersten, is wel het schoolreglement van 3 Mei 1655, uitgevaardigd door de Staten Generaal voor de nage-noeg uitsluitend katholieke generaliteits-landen. De bedoeling van dit reglement was „de waere Gereformeerde Religie” aldaar te vestigen. Bepaald werd, dat de onderwijzers moesten zijn: „vrome godtsalige lieden, in de fondamenten van de Christelijke Gereformeerde Religie wel ervaren, om deselve de discipelen te kunnen doceren.” Zij moesten vooral nooit op „paepsche feest-dagen” vacanties geven en niet toelaten „dat de Paepsche kinderen in de schoole souden brengen eenige Paepsche boeken, roosekran-sen, beeldekens, crucifixen, schilderijtjes of iets diergelijcken, of dat se de Gereformeerde kinderen souden quellen, lasteren, verdoemen ofte enige Paperijen inplanten.” Had dus de Kerk op het gebied van onderwijs haar leidende positie verloren, de Nederlandse Overheidsschool bleef een sterk kerkelijk karakter behouden. De erkenning van rechten was wederzijds;

maar kerkelijke inmenging was uitsluitend een recht voor de Calvinistische Staatskerk. Die bepaalde het godsdienstig leerprogram voor de scholen en stelde een onderzoek in naar de bekwaamheid en rechtzinnigheid van de onderwijzers, wat evenzeer gold voor de particuliere als voor de overheidsscholen. Ook particuliere onderwijzers moesten de confessie en de Heidelberger Catechismus onderschrijven en na de Synode van Dordrecht bovendien nog de naedere verklaringen oft Canones inde laetste Synode Nationaal tot Dordrecht ghestelt.” Was er dus van vrijheid van onderwijs geen sprake, wegens de vereiste admissie van de stedelijke overheid voor het oprichten van bijzondere scholen en de uitsluiting van het schoolmeesters-ambacht van alle Rooms-Katholieke, Israëlieten, Luterschen en andere protestantse dissenters — toch zijn de bijzondere scholen tijdens de Republiek van veel betekenis gebleken.

In de 18e Eeuw neemt de werkzaamheid der Vorsten op schoolgebied, onder invloed der „Verlichting” steeds meer toe. In verschillende vorstendommen kwam de Regering van Staatsbemoeiing al spoedig tot Staatsmonopolie. Ook in Frankrijk, dat tot leerschool diende, wonnen die nieuwe ideeën steeds meer veld, totdat ze zegevierden bij de Franse Revolutie. De grondwet van 5 Sept. 1791 bepaalde: „Il sera créé et organisé une instruction publique.” Bij de uitvoering had men echter gerekend buiten het fiere katholieke bewustzijn van het Franse volk. Wat historisch hecht gegroeid en goed georganiseerd was, brak de regering af, maar op de puinhopen van het kerkelijk en congreganistisch onderwijs van voor de Revolutie — de volkschool van Fourier en de la Salle — verging de school der Regering al bouwende tot stof. Men had niet voldoende onderwijzers, want velen weigerden de staatseed af te leggen; de scholen bleven zonder leerlingen, daar de meeste ouders hun kinderen niet wilden toevertrouwen aan een godsdienstloze school. Tegen de Rege-

ring in ging men door met het stichten van bijzondere scholen, die ondanks de scherpe wetten der vrijheid predikende Republiek, zeer druk werden bezocht, tot grote ontsteltenis in de gelederen der Inspecteurs, afgevaardigden en schoolcommissiën. Noodgedwongen moesten zij erkennen, dat de ellendige toestand van het Openbare Onderwijs te wijten was aan het „gemis van onderwijs in een zedenleer, die overeenkwam met de vooroordelen en de gewoonten der ouders.” Men was te radicaal geweest.

In Nederland zal de Regering met deze ondervinding zijn voordeel doen, door vast te houden aan de opvoeding tot alle christelijke deugden, het vergulde uithangbord der liberale lokkers, waarop zeer velen gedurende tal van jaren zich hebben blind gestaard.

Bij de omwenteling van 1795 drong de vrijheid over onze grenzen, door de Katholieken vooral met geestdrift begroet; immers alles wat vrijheid beloofde moest in hen, na een onderdrukking van 150 jaren wel smachtende verlangens wekken. Dit verklaart het felle optreden van de katholieke afgevaardigden ter 1e Nationale Vergadering, waar, na een dagenlange discussie besloten werd tot opheffing der bevoorrechte Kerk. Nadat de 2e Nationale Vergadering door de staatsgreep van 22 Jan. 1798 van federalisten gezuiverd was, kwam de unitaristische grondwet tot stand, waardoor een krachtig centraal bestuur gevestigd werd, dat voor het onderwijs van grote betekenis is geweest. Naar het voorbeeld der omliggende landen werd ook hier de nationale opvoeding en het openbaar onderwijs tot een voorwerp van staatszorg verklaard en artikel 192 bepaalde, dat onder de acht Agenten of Ministers, die het uitvoerend bewind van 5 Directeuren moesten bijstaan, een „Agent van nationale Opvoeding” zou zijn. Hiermee was het eerste Onderwijsministerie van geheel Europa geboren, dat van de grootste invloed is geweest bij de hervorming van het Onderwijs.

Hoe deze hervorming gericht zou zijn,

bleek al dadelijk uit de schoolwet van 1801, het werk van den kundigen rationalist Van der Palm. Vrijheid van onderwijs werd bij de wet in beginsel aanvaard. „Ieder burger heeft het recht om een zodanig eerlijk bedrijf aan te vangen als hij verkiezen zal.” Maar door allerlei reserves werd de gulden vrijheid geheel aan banden gelegd. Bijzondere scholen konden alleen worden opgericht met admissie van het gemeentebestuur. Dit werd voor Katholieken geweigerd en waar een enkele gemeente dapper genoeg was om wel admissie te verlenen, nam Van der Palm zelf zijn maatregelen.

Elke onderwijzer moest zich onderwerpen aan een examen, dat opende met het zogenaamde „gemeenzaam gesprek” dat tot doel had de algemene ontwikkeling en vooral de godsdienstige en politieke denkbeelden van den candidaat te peilen. Verder dan dit deel van het examen, dat afgenomen werd door predikanten - schoolopzieners - examinatoren kwam een beginselvast Katholiek nooit. Ook de oude toestand waarbij het schoolmeestersambacht met dat van koster en voorzanger der Hervormde kerkgemeente gecombineerd werd, bleef op de meeste plaatsen bestaan en werd in oproepingen uitdrukkelijk als voorwaarde gesteld, wat gelijk stond met opzettelijke uitsluiting der katholieke onderwijzers. Bij een besluit van 4 Februari 1802 werden de schoolmeesters zelfs ingelijfd bij de „kerkelijke bedienden.”

Alle voorgeschreven schoolboeken waren van een protestants-rationalistische geest en hoogst aanstotelijk voor de Katholieken. Als men tenslotte nog in aanmerking neemt, dat van de 35 schoolopzieners er 32 Protestant waren, waaronder 22 predikanten, dan valt het licht te begrijpen dat de uitvoering van de wet geheel geschiedde in protestantse geest.

Wettelijk leek de wet een flinke sprong vooruit. Zij liet bijzondere scholen toe. Wel moest met de meeste zorg vermeden worden „al het leerstellige dat door de onderscheidene kerkgenootschappen verschillend wordt

begrepen," maar daarnaast werd door het Reglement van orde aan de leerlingen gelegenheid gegeven buiten de gewone schooltijd onderwijs te ontvangen „in de Godsdienstige Leerstellingen van de kerk waartoe zij behoorden." Bij eerlijke doorvoering van deze besluiten was deze wet voor de Katholieken aanvaardbaar geweest, zij het ook niet meer dan dat. Wat er onder leiding van Van der Palm van gemaakt werd is uit het bovenaangehaalde zonder meer duidelijk. Van der Palm wilde naar staatsmonopolie voor onderwijs en dan onderwijs volgens beginselen van een christendom boven geloofsverdeeldheid, wat neerkomt op een Christendom zonder Christus en uiteindelijk op volslagen ongelooft.

Bij de grondwetsherziening van 1803 waagde Van der Palm de sprong en bereikte zijn doel: De wet van 1803 kende alleen openbare scholen. Schoolonderwijs was synoniem met openbaar onderwijs. Alle scholen kregen dezelfde schoolorde opgesteld door het schooltoezicht, en dezelfde protestants-rationalistisch getinte leerboeken. Zo was dus de politieke, godsdienstige en pædagogische vrijheid der school aan banden gelegd en bezat de Staat onbestreden het onderwijsmonopolie. Voor zover deze wet werd uitgevoerd, geschiedde dat geheel in de geest zoals reeds beschreven werd bij de wet van 1801. De Katholieken bestonden niet; men nam gewoonweg geen notitie meer van hen. En ze lieten zich dit aandoen. De explosie van 1795 had even indruk gemaakt; na 1798 en vooral na 1800, toen velen weer terug wilden naar de oude staatskerk, bogen ze schuchter berustend het hoofd en aanvaardden wat niet aanvaardbaar meer was, uit vrees voor erger.

Gelukkig had deze wet geen lang leven. Met de staatsregeling van 1805, werd, tengevolge van de autocratische geest, die de grondwet bezielde, een nieuwe regeling van het onderwijs noodzakelijk. Van den Ende, ex-predikant en geestverwant van Van der Palm, ontwierp een geheel nieuw wetsvoor-

stel, gebaseerd op de wetten van 1801 en 1803 dat door den Raadpensionaris werd aanvaard en op 1 Juli 1806 in werking trad.

Het grote kenmerk, — mede oorzaak van haar lange levensduur — van deze befaamde wet was haar vaagheid. Ze bestond uit de eigenlijke Wet, die zeer weinig artikelen gaf en praktisch de gehele regeling van het onderwijs overliet aan de uitvoerende macht. Verder uit het Reglement (A), de Verordeningen (B) op het afleggen en afnemen der examens, en de Instructie (C) voor schoolopzieners en Commissiën van Onderwijs.

De positie van de Bijzondere School was bij deze wet zeer wankel. Over de oprichting van scholen bepaalde Artikel 12: „Geen Lagere School zal ergens, onder welke naam ook, mogen bestaan of opgericht worden zonder uitdrukkelijke vergunning van het respectief Departementaal, Landchaps- of Gemeentebestuur, na vooraf gevraagde inlichtingen en bedenkingen van den Schoolopziener van het district of de plaatselijke Schoolcommissie". Het oppermachtige schooltoezicht had derhalve de beslissing in handen, en dat telde onder 56 schoolopzieners 51 Protestanten. Voor zover dan van bestaans- en oprichtingsmogelijkheid voor de Bijzondere School kon worden gesproken, bleef toch de voor haar noodzakelijke vrijheid aan banden gelegd, doordat de vele belemmerende bepalingen van de vorige wetten van 1801 en 1803 gehandhaafd bleven. De benoeming tot onderwijzer werd zelfs verzwaard door invoering van het vergelijkend examen dat elken katholieken onderwijzer praktisch uitsloot en waardoor koetsiers-knechten en allerlei afgedankte bedienden uit Holland voorrang konden krijgen boven een bevoegd katholiek onderwijzer en zonder gewetensbezwaar door het „verlichte" schooltoezicht in Brabant worden aangesteld. Verder moest elke onderwijzer in het bezit zijn van een of meer bewijzen van goed burgerlijk en zedelijk gedrag,

waarvan de uitreiking niet wettelijk geregeld, dus aan willekeur onderhevig was.

Aan het beginsel der gemengde school — d.w.z. een school, geschikt voor kinderen van iedere godsdienstige belijdenis — en aan het bepaalde omtrent het leerstellige van elke godsdienst werd vastgehouden. Toch zou het onderwijs niet neutraal maar „algemeen Christelijk” zijn, zoals blijkt uit Artikel 22, dat voorschreef, dat alle schoolonderwijs zo diende gegeven, dat het tevens opleidde „tot alle Maatschappelijke en Christelijke deugden”; en uit artikel 6 der algemene schoolorde, dat de schooltijd geopend en gesloten wenste te zien met een kort en gepast christelijk (bedoeld algemeen christelijk, -lees protestants) gebed en toestond iets toepasselijks te zingen.

De wet op zich betekende voor de Katholieken een grote vooruitgang en bevatte ontegenzeggelijk veel goeds, maar de uitvoerders hebben van haar vaagheid misbruik gemaakt om de Nederlandse school „protestant” te maken en dan nog wel van een protestantisme dat onaanvaardbaar was voor de Orthodoxen, aangetast als het was door rationalisme, deïsme en naturalisme, stelsels, die ijverige bewonderaars vonden in de leidende personen op onderwijsgebied.

Zo stonden de zaken; maar noch voor Katholieken noch voor Orthodoxen kon dit aanleiding zijn te ontwaken uit den dut. De R. K. waren zeer tevreden met het feit, dat volgens de wet de school was losgemaakt van de Hervormde Kerk. Dat was hoofdzaak. De wijze waarop de wet werd uitgevoerd alarmeerde deze slapenden niet. Ook de Protestanten toonden zich best tevreden. Bestond de Staatskerk niet meer, uit de praktijk van elke dag bleek zonneklaar, dat de protestantse geest in de school nog altijd hoogtij vierde. In de kwaliteit van dat protestantisme zagen ze voorlopig nog geen gevaar.

De inlijving bij Frankrijk in 1810 bracht weinig verandering en onder Willem I bleef bij besluit van 20 Maart 1814 de wet van

1806 voor het nederlandse schoolwezen als grondslag behouden en werd in 1815 ook van kracht voor België en Luxemburg. Zoals reeds vroeger opgemerkt, had, met het gawe behoud dier wet, veel voor de vrijheid van onderwijs gedaan kunnen worden, maar haar grote vaagheid was oorzaak, dat het gehele schoolwezen overgeleverd werd aan de willekeur van de Regering. De interpretatie van het later zo fel omstreden artikel 226 der Grondwet door de Regering ontnam aan de verwerkelijking van deze mogelijkheid alle twijfel. Bewust artikel bepaalde „Het Openbaar Onderwijs is een aanhoudend voorwerp van de zorg der Regering”. En de Regering wenste onder Openbaar Onderwijs te verstaan alle onderwijs. Zo werd het Staatsmonopolie voor het lager onderwijs met kracht gehandhaafd. Voor het Noorden betekende dat sterk protestants gekleurd onderwijs met haast uitsluitend hervormde inspecteurs en onderwijzers. Nog in 1841 telde men onder ruim 70 schoolopzieners slechts vier Katholieken. En het schooltoezicht was oppermachtig. In een brief van J. F. van Vree lezen we: „Geen school kan worden opgericht, geen candidaat kan enige onderwijzersrang bekomen of verliezen, geen onderwijzer kan aangesteld en geen boek op de scholen gebruikt worden zonder verlof of medewerking der Heeren Inspecteurs.” Voor het Zuiden (België) werd het Verenigd Koninkrijk wat onderwijs betreft, een ramp. Met voortvarendheid werd overal het neutrale staatsonderwijs ingevoerd. Men schrok er zelfs niet voor terug het katholieke volksdeel in haar kostbaarst bezit te treffen door de hatelijke kloosterbepalingen, waardoor aan het katholiek bijzonder onderwijs zulk een zware slag werd toegebracht. Geen wonder dat vooral het Zuiden heftig reageerde. En toen in de werkwinkel van de aarts-josephisten: Van Maanen, minister van justitie, Goubau, minister van R. K. Eeredienst en diens referendaris Piet van Ghert — beide laatsten Katholieken van verdacht

alooi — de Junidecreten van 1825 werden uitgevaardigd, die tot doel hadden de „domme geestelijkheid” de weldaad te schenken van hun „verlichte staatsopleiding,” was ook voor de Katholieken van het Noorden de maat vol. Deze beruchte decreten vormden de aanleiding tot de schoolstrijd om vrijheid van onderwijs en waren voor België oorzaak van het „Monsterverbond” van de Belgische Katholieken met de Liberalen en uiteindelijk tot de opstand van 1830. Nog in 1840 getuigde niemand minder dan Mr. Groen van Prinsterer in de Tweede Kamer: „Ik heb betreurd dat men in België maar al te zeer het voorbeeld van Jozef II gevolgd heeft, alsof een Protestantsche Vorst de liefde eener Katholieke bevolking zou winnen, met dezelfde maatregelen, waardoor zelfs een Katholieke Vorst ze had verspeeld: Ik heb de besluiten van 1825 betreurd, die ik als een voorname oorzaak de gebeurtenissen van 1830 beschouw.”

Wie wind zaait zal storm oogsten. Bij de begrotingsdebatten van 1825 brak de storm van heilige en gewettigde verontwaardiging tegen de Juni-besluiten los en ontbrandde de strijd. De Belgische afvaardigde, De Gerlache, hief aan een krachtige roep voor vrijheid van onderwijs en daags daarna sloot de afgevaardigde voor Noord-Brabant, Jhr. Leopold van Sasse van Ysselt, zich bij hem aan met dezelfde eis. Zijn gloedvolle rede liet niet na diepe indruk te maken op de Kamer, daar hij, Noord-Nederlander en bekend als vurig orangist, het wagen durfde in oppositie te gaan tegen de Regering. Zo'n optreden was in letterlijke zin „ongehoord.” Maar een rondborstig man als Sasse was, kon niet langer meer zwijgen en moest krachtens zijn positie opkomen voor het heilige recht der ouders in deze parlementaire strijd. Zowel in als buiten de Kamer laaide nu de schoolstrijd op. De Staten van Brabant richtten een adres tot den Koning. De nobele Joachim G. Le Sage ten Broek kwam uit met zijn strijdor-

gaan „De Ultramontaan” en op 1 April 1829 verscheen het eerste katholieke dagblad, de Noord-Brabanter, die hoog hief de vaan der vrijheid. Dan volgt het groots opgezette „petitionnement” van 1829, dat begonnen te Luik, weldra oversloeg naar het Noorden. Van de 330 petitiees kwamen er 40 uit het Noorden, waarvan 30 uit Noord-Brabant. In de Kamer nam Sasse de leiding en eiste dat de petitiees ter kennis zouden worden gebracht der Regering. De Tweede Kamer aanvaardde dit voorstel, dat echter door de Eerste Kamer „La Ménagerie du Roi” werd verworpen, zodat de koning officieel niet op de hoogte werd gebracht van dit verlangen onder zijn volk. Zijn luisterend oor had echter „un bourdonnement ennuyeux” opgevangen en hij achtte het raadzaam enkele wijzingen te laten aanbrenge om de gemoederen te kalmeren. In 1829 gaf hij zijn minister opdracht een wettelijke regeling van het gehele onderwijs te ontwerpen, die zijn geliefde K. B. beslissingen moest vervangen, echter met zodanige restrictie, dat de wijze bepalingen en strekking van Art. 226 der Grondwet moesten gehandhaafd blijven. Zo ontstond een wetsontwerp, dat hij tegenstanders noch voorstanders van vrijheid genade kon vinden. De pers noemde het bitter „een ironie.” Een nieuwe beweging ontstond onder het volk. Het verzet der Katholieken in het buitenland werkte prikkelend. Vooral de strijd in Ierland waar Daniel O'Connell zijn verdrukt volk voorging naar de Emancipatie van 1829, maakte zo'n geweldige indruk, dat de Belgen openlijk spraken van „Irlandiser La Belgique” In Frankrijk giste het. De pers kwam in volle actie. Een tweede petitionnement werd op touw gezet, waaraan thans ook de geestelijkheid deelnam. Maar de Regering talmde. Zij toonde haar zwakte door zes leden der oppositie te straffen met verlies van ambt of pensioen, en een aantal geestelijken met verlies van salaris. En toen eindelijk bij K. B. van 27 Mei 1830 een regeling getroffen werd, die voor het

Noorden de toestand liet zoals die was en voor het Zuiden een mildere admissie-regeling trof, was het te laat. „Prenez garde de ne pas Joséphiser”, had Metternich den Koning gewaarschuwd. Maar Vader Willem kon er niet buiten en misleid door zijn „katholieke” regeringsmannen was hij ongewild te ver gegaan. De ramp was niet meer te keren. Van Frankrijk waaide de revolutiegeest over naar België en 25 Augustus sprong de band tussen Noord en Zuid, niet zonder schuld van de Regering.

Na de opstand van België schaarde het Noorden zich vaster om de troon van Koning Willem. Voor de noord-nederlandse Katholieken begon nu een moeilijke tijd. Ofschoon de zuidelijke provinciën loyaal en orangist bleken en de eenzame strijders onder de Katholieken uit eigen beweging hun grieven en eisen ter zijde stelden, kon toch de wantrouwige Regering niet nalaten het gedrag der „petitionarissen” voortdurend te controleren en te spionneren. Hoe moeilijk de toestand ook was, het katholiek bijzonder onderwijs maakte juist in deze tijd belangrijke vorderingen door het grootse werk, langs vreedzame paden van pastoor Johannes Zwijzen, die, sinds 1832 verbonden aan de parochie van het Heike te Tilburg, zich spoedig verheugen mocht in de warme vriendschap van den Kroonprins. Hij heeft de Regering de weg gewezen naar het hart van het katholieke Brabantse volk. Was de Kroonprins vóór 1830 nog vierkant tegen vrijheid van onderwijs, door de invloed van Zwijzen veranderde zijn houding geheel.

Bij de laatste grondwetsherziening onder de Regering van Vader Willem begonnen de Katholieken zich weer geducht te roeren. Versterkt na een gedwongen periode van rust, gingen de Katholieken in de strijd en merkwaardig genoeg namen nu de noordelijke provinciën hierbij onbetwist de leiding — Katholiek Nederland ontwaakte uit een diepe slaap. De herziening van de onderwijswet vormde wel het voornaamste punt

van actie. De Regering toonde zich niet geneigd in deze tegemoet te komen aan de wensen der Katholieken, die volstreekte vrijheid van godsdienst en onderwijs eisten. Dadelijk greep Le Sage, de onvermoeide strijder voor vrijheid van onderwijs, naar de pen en hief de dreigende kreet aan: „Dat het petites regene”. Dat maakte indruk op de Regering, wie de onaangename herinnering aan dergelijke actie nog vers in het geheugen lag. Om een geruchtmakend algemeen petitionnement te voorkomen wendde zij zich rechtstreeks tot de R. K. Kerkvoogden met het verzoek een adres in te dienen. Hieraan werd voldaan en 24 Mei richtten zij zich „regtstreeks en alleen” tot den Koning met een aanklacht tegen een onderwijs „dat niet alleen godsdienstloos is, doch beginselen inprent met de godsdienst direct of zijdelings in strijd”. Zij vroegen onbewimpelde erkenning van vrijheid van onderwijs. Kenmerkend voor het vertrouwen dat de Katholieken stelden in den Kroonprins is wel, dat ook hem een afschrift van dit adres werd toegezonden. Dit rekest werd nog gesteund door een toelichting van de Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, dat o.m. betoogde: „door het protegeren van Protestantse onderwijzers, door de overwegend Protestantse schoolopzieners in deze katholieke provinciën, zien de ouders zich genoodzaakt hun kinderen elders naar school te zenden, ofwel ze thuis te houden”. Willem I scheen werkelijk geneigd aan de Katholieken tegemoetkoming te schenken, maar de Regering bleef onvermurwbaar vasthouden aan haar zeer beperkte wijzigingen en vooral aan Art. 226, zodat practisch niets werd bereikt.

De taak om in deze kwestie oplossing te brengen viel Willem II ten deel, die nauwelijks op de troon gezeten, de hatelijke kloosterbesluiten introk, waardoor de bestaande Congregaties weer vrij hun werkzaamheden konden uitbreiden en nieuwe onderwijsgevende Congregaties konden worden opgericht, zoals die der Zusters van

J. M. J., der Broeders van Oudenbosch, Maastricht en Huybergen en de Congregatie der Fraters van Tilburg, alle in of rond de veertiger jaren gesticht. Voorts benoemde Willem II een commissie die de klachten, uitgedrukt in de adressen der R. K. Kerkvoogden en der Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, moest onderzoeken en binnen een maand verslag daarover uitbrengen. Het is tekenend voor het rechtvaardigheidsgevoel van den Koning dat in deze Commissie geen enkele schoolopziener zitting kreeg. Hij wenste bevrediging van zijn katholieke onderdanen en daarvoor kon hij dergelijke palstaanders niet gebruiken. De voorstanders van het openbaar-onderwijs-monopolie in en buiten de Regering kwamen in verzet. „De heersende partij”, aldus Le Sage, „geraakte in onstuimige woede, want haar troetelkind het godsdienst- en zedenbedervende onderwijs-monopolie werd bedreigd.” Vooral de anti-papistische Leidse Hoogleraar Siegenbeek toonde zich een vinnig bestrijder van de schoolvrijheid. De professor vond echter waardige tegenstanders in Mgr. van Bommel, Bisschop van Luik, den onderwijs-specialist J. F. van Vree, later Bisschop van Haarlem, een verstandig en voorzichtig werker en in den genialen dichterlijken Broere, den heraut, die van tinnen en transen ter zege riep en het program van actie voor de Katholieken neerlegde in het gevleugelde woord: „De Katholieken vormen een persoonlijkheid, die vrijheid vordert.”

Intussen kwam de Commissie klaar met haar arbeid en sprak zich, tot grote teleurstelling van den Koning, uit tegen de vrijheid van het onderwijs. De oude toestand bleef over het algemeen gehandhaafd, al kregen de Katholieken enig herstel van grieven; o.a. was beroep open op de Gedeputeerde Staten bij weigering van admisie; bij de benoeming van onderwijzers zou gelet worden op de godsdienstige gezindheid van de meerderheid der bevolking; en

volgens artikel 10 moest op verzoek van de geestelijkheid opgave verstrekt worden van alle boeken, schriften en gezangen gebruikt bij het onderricht. Bij verschil van mening over het al of niet toelaatbare, lag de beslissing bij... den schoolopziener. Dit laatste bevestigt meteen de onredelijkheid en de onbruikbaarheid van deze bepaling. De teleurstelling over dit K.B. was algemeen. Niemand was voldaan. De vrijzinnige Protestanten niet, die het staats-monopolie van de gemengde openbare school ongewijzigd wensten te behouden. De Orthodoxen niet, die voorstanders waren van een gesplitste openbare school, — d.i. aparte scholen voor Protestanten, Rooms-Katholieken en Israëlieten en de Katholieken niet, die kort en bondig eisten vrijheid van onderwijs en déprotestantisering van de openbare school. Op dit laatste punt, waarvoor artikel 10 werd aangewend, bleken alle pogingen vruchteloos, daar ze afstuitten op de houding der protestantse schoolopzienaars. Toch had artikel 10 dit gelukkige gevolg, dat de Orthodoxen met Groen aan het hoofd, in de eis om vrijheid naast de Katholieken kwamen te staan, daar, door de boekenkeur, de openbare school ook voor hen, die de Bijbel niet wilden opofferen voor het gehate Rome, onbruikbaar werd, zodat zij zich gedwongen zagen over te gaan tot oprichting van eigen bijzondere scholen.

Vanaf 1840 werd het steeds meer duidelijk, dat een liberale revisie van de grondwet niet kon uitblijven en even duidelijk dat de vrijheid van onderwijs in die grondwet zou worden vastgelegd. Een poging daartoe van Thorbecke, als hoofd der „Negenmannen” mislukte. De Tweede Kamer verwachtte het initiatief-voorstel van den Koning. Deze nam hiertoe plotseling het besluit, toen in 1848 de dreiging der revolutie ook onze grenzen naderde. In een nacht van conservatief, liberaal geworden, gaf hij, buiten zijn ministers om, opdracht tot een ruime grondwetsherziening aan een Commissie van vijf, waarin o.m. Thorbecke zit-

ting had, die vroeger reeds, als professor te Gent, duidelijk en krachtig zijn mening aangaande vrijheid van onderwijs had kenbaar gemaakt. 14 October werd de nieuwe grondwet afgekondigd, die in artikel 194 bepaalde: „het geven van onderwijs is vrij”. De voorstanders van de vrije school hadden de overwinning behaald, zij het dan na een laatste vinnige strijd, waarbij de tegenpartij — Liberalen en ook Protestanten, bij wie de angst voor Rome sterker sprak dan eigen belang — de openbare school wist veilig te stellen voor de toekomst. Zeer tegen de zin van Thorbecke waren er aan artikel 194 twee onderstreepte zinsneden toegevoegd: „Het openbaar onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der Regering” en „Er wordt overal in het Rijk van overheidswege voldoende lager onderwijs gegeven”. Deze „ellendige zinsneden” zullen tot 1917 kernpunt blijven van de schoolstrijd.

Al was de wet van 1848 geen totale overwinning, ze vormde de eerste schrede naar het te bereiken doel. De weg naar de vrije school was geopend. Maar ze was er nog niet. De schoolwet van 1806 zou van kracht blijven, totdat ze vervangen was door een nieuwe organieke wet. En die bleef voorlopig uit. De tegenstellingen tussen de Kamer-groepen en de uiteenlopende wensen hielden de Regering er van terug een definitieve regeling te treffen. Ook het Ministerie Thorbecke bepaalde zich tot het zenden van een circulaire aan de Gedeputeerde Staten met het verzoek „volgens de geest der nieuwe Grondwet de meest mogelijke vrijgevigheid te willen in acht nemen bij het verlenen van admmissie tot oprichting van bijzondere scholen”. Wel een teken, dat hij zijn Pappenheimers kende.

Eerst in 1857 diende van Rappard een nieuwe schoolwet in, die vrijheid gaf om bijzondere scholen op te richten en tot voldoening van de grote meerderheid der Kamer een gemengde neutrale openbare school voorstelde. Aangaande dit voorstel ontstond in de Kamer een geweldige strijd. Bij de

vraag of de gemengde school godsdienstige eenheidsschool of gezindte-school (gesplitste school) zou zijn, sprak de Kamer zich uit voor de eerste opvatting. Onder neutraal verstond de meerderheid de werkelijke strikte neutraliteit in tegenstelling met de Conservatieven en A.R. die de opvatting „algemeen christelijk” waren toegegaan. Toch stemde de Kamer in met het voorschrift, dat de kinderen zouden worden opgeleid „tot alle christelijke en maatschappelijke deugden”, een schoon-klinkende phrase, die diende om Conservatieven en Liberaal-katholieken aan het lijntje te houden. Een ander twistpunt liep over de subsidiëring der bijzondere school, waartoe het wetsvoorstel aanleiding gaf in een aan artikel 23 toegevoegde alinea. Dit subsidievoorstel werd door de Kamer verworpen. Wel werd een artikel aangenomen dat subsidiëring door gemeente of provincie toeliet, op voorwaarde dat de school toegankelijk zou zijn „voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid”. Van de bijzondere scholen konden dus alleen de neutrale (b.v. het „Nut”) niet de confessionele, aanspraak maken op subsidie.

Met deze wet en de uitvoering daarvan, komt de geschiedenis van het onderwijs op een keerpunt. De bedoeling van het liberale logospel ging duidelijker spreken, nu bij de uitvoering van de „voornamen wet” de voorzichtigheid, tot nu toe zo zorgvuldig betracht om wille van liberaal-denkende Katholieken en Protestanten, werd terzijde gesteld en het schooltoezicht er toe overging de strikte neutraliteit scherp door te voeren.

De Conservatieven, die hun hoop gebouwd hadden op artikel 23, zagen zich deerlijk teleurgesteld, en moesten noodgedwongen de weg op van de vrije school.

Ook Groen die na 1862 weer optrad in de Kamer, had zijn plannen aanmerkelijk gewijzigd. Was hij tevoren voorstander geweest van de Staatsschool, nu stelde hij zich op het standpunt van de Katholieken: Bij-

zonder onderwijs regel, openbaar onderwijs aanvulling. De geest onder de Katholieken onderging in deze tijd eveneens een grondige verandering. Door het radicale optreden van de Regering was het voor velen duidelijk, dat de echte liberaliteit van Thorbecke had afgedaan en voor anderen, die vastgeklonken bleven aan hun liberale bevrijders van 1795, deed de Paus door de Syllabus en de toegevoegde Encycliek „Quanta Cura” de ogen opengaan. Rome had gesproken. De neutrale school was in principe onaanvaardbaar verklaard voor Katholieken. Door de herderlijke brieven der Bisschoppen, door brochures en kranten werden de nederlandse Katholieken voorgelicht. Vooral het meesterlijk mandament van 68 sprak duidelijke taal voor allen die belast waren met de opvoeding der jeugd, voor geestelijkheid, ouders, en onderwijzers. Ook de houding der Liberalen, die juist in deze tijd door de jongeren-beweging een fel anti-clericale richting insloeg onder Gambetta's leus „le cléricisme voilà l'ennemi”, werkte mee om de breuk te verhaasten. Zo sluit zich het christelijk front rond de dreigende liberale citadel, sterk door de overtuiging, dat de strijd gaat om de ziel van het kind, waarvoor geen offer te zwaar kan zijn, onbewust één in doel, maar steeds nog bewust naast elkaar.

Bij de verkiezingen van 1866 scheidde de Katholieken zich af van hun liberale „vrienden” en begint de hoog nodige zuivering van de gelederen, waartoe in 1870 de Kiesvereniging „Noord-Brabant” werd opgericht, de eerste in het land. In 1873 was deze zuiveringsactie, voor de Kamer-groep althans, voltooid en begint in Parlement en bij stembus de samenwerking met de Groenianen en de Conservatieven. Het was hoognodig tijd. Wel werd de schijnvrijheid zo goed mogelijk benut en bleef het aantal vrije scholen voortdurend toenemen — het aantal katholieke scholen b.v. groeide aan van 250 in 1868 tot 568 in 1888 — maar de financiële offers, die daar-

voor gebracht moesten worden, waren enorm. En dit bezwaar gold nog meer voor de Protestanten dan voor de Katholieken, die beschikten over een keurkorps van kloosterlingen, die krachtens hun heilige roeping met liefde en geestdrift zich wijdde aan het schone werk, ten koste van vaak zware persoonlijke offers. Aan het dreigende streven der anti-clericalen, dat op den duur leiden moest tot het aankweken van een ongelovig geslacht, moest kost wat kost paal en perk worden gesteld. De overheidsschool genoot alle rechten, de vrije school was aan banden gelegd. Terecht klaagde de „Tijd” over het bedrog gepleegd met de wet van '57: „Men heeft ons tot troost in lijden het zogenaamd vrije onderwijs geschonken. Men heeft echter middelen weten te vinden en breidt die elken dag uit, om het vrije onderwijs in de praktijk te doden.” Door het kosteloos onderwijs van de staatsschool werd de concurrentie der bijzondere scholen haast een onmogelijkheid. De examens voor het verkrijgen van de akte van bekwaamheid werden opzettelijk opgevoerd, en zoveel willekeur, vooral tegenover kloosterling-candidaten, werd daarbij gebezigd, dat men vrij mocht spreken van een openlijke verkrachting van het recht. De houding van berusten en afwachten veranderde dan ook meer en meer in ontevredenheid en vijandigheid. De wapens voor een strijd van hard tegen hard, werden gesmeed. De eisen der kerkelijken om subsidie, schoolgeldheffing zowel voor Staatsschool als vrije school en intrekking van de liberale lokleuze „opvoeding tot alle christelijke deugden” werden steeds dreigender. Het werd langzamerhand duidelijk voor het Parlement dat de wet van '57 herziening behoefde, maar door de onverbiddelijke houding der liberale meerderheid tegenover de eisen der „kerkelijken” bleef elke poging vruchteloos.

Bij de verkiezingen van 1877 kwamen de Liberalen als overwinnaars uit de stembus-strijd. Mr. J. Kappeyne van de Coppello

vormde een radicaal getint ministerie, dat als eerste punt in zijn program opnam „Het oplossen der onderwijskwestie”. Reeds in '78 werd „het decretum horribile” ingediend, dat de doodsteek moest toebrengen aan de vrije school. Het mes op de keel, dat echter afstuitte op het heilig idealisme der kerkelijke groepen. Onder hun bezielende leiding kwam het volk in beroering. Het regende petitiees aan de Kamer en het Loo, die weldra 450.000 ondertekenaars telden. Hoe groot de indruk ook was door dit petitionement veroorzaakt, de Kamer overstemde de minderheid (52—30) en de Koning kon niet anders dan de wet bezegelen.

Voor het onderwijs bracht de wet een grote verbetering, maar uit financieel oogpunt mocht ze geen succes genoemd worden. Voor de kerkelijke partijen was ze onaanvaardbaar en uit financieel oogpunt catastrofaal. Van subsidie voor het bijzonder onderwijs was geen sprake. De Voorstanders van de vrije school moesten op de eerste plaats bijdragen in de verhoogde kosten van de openbare school en daarnaast voorzien in de ontzaggelijke geldelijke offers, die de nieuwe wet aan het bijzonder onderwijs oplegde. De kwekelingen moesten vervangen worden door onderwijzers. De salarissen moesten worden verhoogd en de opleiding beter verzorgd. Het bouwbesluit was gedeeltelijk ook van kracht voor de bijzondere scholen. Het schoolgeld moest laag gehouden worden om te kunnen concurreren met het nagenoeg kosteloze openbare onderwijs. En bij al dat onrecht bleef de „neutrale” school nog lokken met de toverspreuk der „christelijk deugden”. Geen wonder dat de strijd hoger oplaaide dan ooit te voren. Wel was Kappeyne als overwinnaar uit deze slag te voorschijn getreden, maar lamgeslagen was de oppositie geenszins. Integendeel, bleek uit de stemming de meerderheid te zijn voor de wet, tevens bleek dat de anti-liberale minderheid een front vormde, in vastberaden één-zijn, steunend op geloof en christelijk idealisme. „De liberale

partij”, schreef Schaepman, „heeft de strijd beslist door de overmacht. Waar zij niet kon overreden, daar heeft zij overstemd, waar zij niet kon overtuigen daar heeft zij gesmoord. Ze heeft haar leuze verwezenlijkt: — de strijd moet uit zijn! — Maar de strijd is niet uit. Want wij zullen niet ophouden van de strijd. Geen enkel ogenblik, zelfs niet in gedachte. Voor ons is deze strijd een deel van ons leven”.

En de strijd was niet uit. Onder het volk en in het Parlement werd hij voortgezet met gloeiend enthousiasme, aangewakkerd door het fanatiek optreden der uitvoerders van de wet, de liberale schoolopzieners, die overal de meest strikte neutraliteit eisten, en geen gebed, geen Bijbelsche Geschiedenis, zelfs geen kruisbeeld aan de wand duldden.

Tussen 1880 en 1889 nam het aantal openbare scholen toe met 5,77% en het leerlingenaantal met 11,5% dat der bijzonder scholen respectievelijk met 19 en 37,5%. Deze cijfers zijn een sprekend getuigenis van het hoge idealisme dat ouders en leiders in die moeilijke jaren bezielde en kunnen voor velen tot op deze dagen ten voorbeeld strekken.

De Liberalen waren over hun hoogtepunt heen. Bij de grondwetsherziening van '87 zagen ze zich gedwongen de mogelijkheid tot subsidiëring van het bijzonder onderwijs te erkennen. Hierdoor kwam het beruchte artikel 194 (lid 1), dat het openbaar onderwijs tot aanhoudende regeringszorg verklaarde, wankel te staan. Van Houten, een der liberale voormannen, besefte ten volle de betekenis van deze interpretatie. „Artikel 194 is en blijft zedelijk dood, al wordt de executie uitgesteld.” Die executie bleef nog enige tijd uit. Eerst moest de coalitie R. K. en A. R. tot stand komen, wat niet zonder schermutseling en concessies, vooral van de zijde der Katholieken, verwezenlijkt kon worden, maar onder leiding van den groten Schaepman, die in 1880 zijn politieke loopbaan in de Kamer begon, moest dit streven voeren tot succes.

Reeds in 1853 had Groen van Prinsterer de wens uitgesproken: „dat de Katholieken met de Anti-revolutienairen gemene zaak moesten maken tegen de anti-christelijke ongelovigheid,” en Schaepman zag van den beginne het enige middel om de liberale overmacht te breken in de vervulling van die wens. In 1873 schaarde Groen zich openlijk aan de zijde der Katholieken, wat zeker een moeilijk besluit was voor een Rome-hater als Groen, maar tevens de enige mogelijkheid om het gewenste resultaat te bereiken. Na Groen's verscheiden trad Dr. Kuyper op als de politieke leider der A. R. Helaas deelde hij in de Rome-kwestie de opinie van zijn groten voorganger niet. Nog in 1879 horen we hem verklaren: „Moet de ultramontaanse invloed bestreden, dan willen we voor dat doel samenwerken met Liberalen en Radicalen.” Nog immer liever Turks dan Paaps. Onvermoeid echter bleef Schaepman de pijlers plaatsen voor de brug tussen Rome en Dordt en bij de verkiezingen van 1881 aanvaardden de A. R. welwillend de steun der R. K. Daarmee was de kentering gekomen, die voerde tot volledige samenwerking en tot de overwinning in 1888.

Het eerste Coalitie-ministerie was een feit. In 1889 diende Mackay een voorstel in tot herziening der wet van '78, dat o. m. van rijkswege gelijke subsidie wilde geven voor bijzondere zowel als voor openbare scholen. Ofschoon de meerderheid der Liberalen tegen het voorstel was, werd de wet als Pacificatiewet door de Tweede Kamer aanvaard. Het anti-clericale volksdeel zag het eerste bolwerk der openbare school ineens toen en dadelijk werd alarm geblazen. De pers kwam in actie en zweepte de gemoederen op. Petitieën werden gezonden aan de Eerste Kamer. Gelukkig had daar het bezadigde woord van enkele liberale profs (o. a. Fruin) de gewenste uitwerking, zodat ook de Eerste Kamer de wet aannam. Hierbij werd de rechtsgelijkheid tegenover het Rijk voor de bijzondere school vastge-

legd en kon ze aanspraak maken op een gelijke subsidie als de openbare voor het onderwijzend personeel — niet voor de stichtingskosten — en dan nog na voldaan te hebben aan een zestal voorwaarden, als waarborg gesteld. Bovendien bracht de wet vermindering van het aantal leerkrachten en verplichte schoolgeldheffing voor de openbare scholen, hetgeen aan de bijzondere scholen een betere mogelijkheid verschafte om te concurreren met het neutrale staats-onderwijs. Hiermee was de schoolstrijd in beginsel uitgestreden. Toch zou uit de praktijk blijken dat nog een lange weg was af te leggen. Alles hing af van een loyale uitvoering der wet, die in handen werd gelegd van de gemeentebesturen en die waren tot in de zuidelijke provincies toe nog stevig liberaal.

Na aanneming van de leerplichtwet diende Goeman Borgesius in 1901 een subsidie-wet in die volkomen gelijkstelling gaf ten opzichte van de Rijkskas, waarbij naast salariëring der leerkrachten ook tegemoetkoming verleend werd in de kosten der schoollokalen.

Hieruit leze men niet dat de financiële positie van een bijzonder onderwijzer gelijk was aan die van een openbare. Voor het openbaar onderwijs moest de gemeente aanvullen tot een bepaald bedrag — het minimumsalaris — en het stond haar vrij daarboven uit te gaan. Voor elken verplichten onderwijzer b.v. betaalde het Rijk voor openbaar en bijzonder onderwijs f 260. Maar voor den openbaren onderwijzer moest de gemeente minstens f.240 bijpassen. Voor gehuwde onderwijzers van 28 jaar betaalde het Rijk f.25 huwelijkstoelag; de openbare onderwijzer moest f.50 krijgen.

Aan deze wantoestand kwam een einde door de „Onderwijsnovelle-Kuyper”, die na hevige strijd in en buiten het Parlement, in 1905 door beide Kamers werd aangenomen. Deze wet bepaalde, dat van rijkswege dezelfde minimumsalarissen zouden worden uitgekeerd zowel voor bijzondere

als openbare onderwijzers. Het ministerie Kuyper ontplooidde op het gebied van onderwijs een geweldige activiteit. Behalve de „Onderwijsnovelle” diende Kuyper in de wetsontwerpen tot wijziging der wetten op het Hoger en Middelbaar onderwijs. Hij bracht een nieuwe pensioenregeling tot stand, waarbij de bijzondere onderwijzers in het burgerlijk pensioenfonds werden opgenomen en tevens de nagelaten betrekkingen van openbare zowel als bijzondere onderwijzers pensioengerechtigd werden. Hij bracht de gelijkstelling een grote schrede voorwaarts en aan hem is het te danken, dat de bijzondere scholen in die tijd zo'n geweldige vooruitgang maakten in aantal en in gehalte van het onderwijs. Bij dit al bleef nog steeds artikel 192 het voornaamste beletsel voor volledige vrijmaking. Dat moest worden weggenomen om voor goed een einde te maken aan de bijna 100 jarige strijd. Heemskerk waagde de poging en diende in 1913 een voorstel tot wijziging in. Volgens dit voorstel werd het onderwijs het voorwerp van de aanhoudende zorg der Regering. Lager en middelbaar onderwijs waren vrij en openbaar onderwijs zou gegeven worden, voor zover daartoe behoefte zou bestaan, als aanvulling dus.

Van deze herziening is echter niets terecht gekomen, daar de voorstellen te laat werden ingediend om nog in het lopende zittingsjaar behandeld te kunnen worden.

De positie der bijzondere school was intussen nog verre van rooskleurig. Ofschoon openbare en bijzondere scholen tegenover de rijkskas in dezelfde conditie verkeerden, kon de eerste boven de rijksbijdrage putten uit de gemeentekas, terwijl de laatste voor dit deel uitsluitend moest steunen op particuliere weldadigheid. Volgens berekening van de „Standaard” betekende dit een jaarlijks bedrag van 10 miljoen. Immers voor schoolbouw vergoedde het Rijk slechts 25% en de jaarlijkse exploitatiekosten, als onderhoud en leermiddelen werden in het geheel niet gesubsidiëerd. Voor de openbare scholen

konden de gemeenten boventallig personeel aanstellen, terwijl ze bovendien salarissen konden uitkeren boven het wettelijk minimum en uit statistieken blijkt, dat dit niet bij uitzondering gebeurde. In 1910 besteedden de gemeenten van Noord-Holland b.v. boven een rijksbijdrage van f. 2.290.000 nog f. 2.330.000 aan het openbaar onderwijs uit eigen kas. Geen wonder, dat bij zo'n toestand van tevredenheid geen sprake kon zijn en dat met groeiende kracht werd aangedrongen op volledige gelijkstelling ook tegenover de gemeentekas.

Aan het Ministerie Cort van der Linden kwam de taak toe dit tot oplossing te brengen en tevens artikel 192 der Grondwet te herzien. Van harte ging dit niet. Herziening van het kiesrecht was hoofdpunt van zijn program; voor onderwijs dacht hij een commissie in te stellen om een betere subsidie-regeling voor het bijzonder onderwijs in studie te nemen, maar aangaande herziening van artikel 192 verklaarde hij kort en bondig: „Een voorstel tot herziening van artikel 192 der Grondwet is van het Kabinet niet te verwachten.” Voor de dreigende oppositie moest hij echter zwichten, zodat hij de staatscommissie volmacht verleende om zo nodig een gewijzigd art. 192 voor te stellen, dat tegelijkertijd met art. 80 (Kiesrecht) in behandeling zou kunnen komen. Omtrent subsidie verklaarde hij uitdrukkelijk, dat die zo ruim mogelijk bedoeld was, ook ten opzichte der gemeentekas. Hiermee kon de Bevredigingscommissie haar moeilijke taak beginnen. Na twee jaren was ze gereed met haar Rapport en 1917 bracht dan eindelijk de zo zeer verlangde en zo fel omstreden grondswetherziening van art. 192. Het woord „openbaar” in lid 1 verviel, zodat het onderwijs voorwerp werd van de zorg der Regering. Lid 6 bracht financiële gelijkstelling tegenover de openbare kas d.i. rijkskas en gemeentekas. De „alomtegenwoordigheid” der openbare school, neergelegd in lid 4, vormde het voornaamste geschilpunt. De linkse partijen hielden onwrik-

baar vast aan dit laatste anker, terwijl de Rechtsen vasthielden aan hun eis: „bijzonder onderwijs regel, openbaar onderwijs aanvulling”. Toen de katholieke Kamergroep echter inzag, dat dit streven zonder medewerking van links, toch niet voor verwezenlijking vatbaar kon zijn, en begreep dat alomtegenwoordigheid onder de nieuwe wet geen gevaar meer was voor het bijzonder onderwijs, gaf zij toe, zodat het voorstel een meerderheid haalde. Uit de aanhef van artikel 4 blijkt, dat de bepaling aangaande de alomtegenwoordigheid der openbare school zelfs versterkt uit de strijd kwam. Het luidde: „In elke gemeente wordt van Overheidswege voldoende openbaar algemeen vormend lager onderwijs gegeven, in een genoegzaam aantal scholen. Volgens bij de wet te stellen regels kan afwijking van deze bepaling worden toegelaten, mits tot het ontvangen van zoodanig onderwijs gelegenheid wordt gegeven”.

Het wachten was nu op de organieke wet en die bleef uit, ondanks de sterke aan drang van Kamerleden, schoolbesturen en onderwijsbonden, zodat in de moeilijke oorlogsjaren de bijzondere school voor een belangrijk deel op particuliere bijdragen bleef aangewezen. Eerst in 1919 werd het ontwerp der organieke schoolwet ingediend door Dr. J. Th. de Visser, Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen van het eerste Ministerie Ruys. De leiding in deze was hem toevertrouwd. Hij stelde zich op onpartijdig standpunt en het was zijn oprechte wens om los van alle partijdwang een nationale wet tot stand te brengen. Zijn taak

was niet gemakkelijk, maar hij bracht ze op meesterlijke wijze tot uitvoering. Van Vuuren getuigde van hem: „In al de jaren, dat ik de werkzaamheid in ons Parlement volgde, heb ik nooit enige wet van deze betekenis zien verdedigen, frisser en degelijker, met meer kennis van zaken, dan door dezen bewindsman. De heer De Visser zat er in, geducht in, niet alleen in hoofdzaken, maar in alle details en stond al zijn bestrijders.”

Wat hij hoopte te bereiken, bracht hij tot stand, een waarlijk nationale wet; voor Nederland een onderwijsregeling, die enig is in de geschiedenis van alle volken. 7 October 1920 werd de wet door de Eerste Kamer aangenomen en nam de onderwijsstrijd een einde. Lang en fel was hij gestreden, maar het meeste van wat de voorstanders der vrije school zich te bereiken hadden voorgesteld, was bereikt. Het resultaat was de strijd ten volle waard. Er bleven nog wensen en er waren nog fouten, die verbetering behoeften, maar het klokkengelui was er niet minder feestelijk om en de feestvreugde niet minder geestdriftig.

Nu wij terugzien op deze moeizaam bevochten overwinning, past het ons een er saluut te bengen aan Minister Cort, die eenmaal overtuigd van het goede recht der bijzondere school, eerlijk gaf, wat hij geven kon, en dat hij niet meer heeft kunnen geven was zeker niet te wijten aan hem. Een er saluut ook aan Minister De Visser, die de kroon zette op het werk en onsterfelijke hulde aan hen, die streden en leden voor het behoud en de bloei van het christelijk geloof in een christelijk geslacht door middel van godsdienstig onderwijs.

DE HARPSPELER

EEN ADVENTSVERHAAL

door ANTOON COOLEN.

Er leefde langen tijd geleden in een stad een muzikant Koninckrijk geheeten, die op een wonderlijk schoone wijze de harp bespeelde.

Nu stonden in dien tijd de muzikanten niet in zulk een hoog aanzien. Velen hunner hielden zich niet alleen uitsluitend op met wereldsche muziek, maar leidden daarenboven ook een lichtzinnig en dikwijls losbandig bestaan. Zeker verstonden zij de moeilijke kunst der muziek, maar de menschen waren geneigd om aan te nemen, dat de muzikanten die tooverkunst van den duivel leerden en in ruil daarvoor hun ziel aan den boozen geest moesten afstaan. Er waren fluitspelers en vioolspelers, die zulke onbegrijpelijke toeren op hun instrumenten verrichtten, dat daar geen gewone menschelijke verklaring voor te vinden was. Satan bestuurde de windsnelle vingers en voerde den strijkstok over de betooverde snaren. Het spreekt vanzelf, dat hij met zijn muziek de zielen der spelers reeds gevangen hield, om ze langs den breeden weg van zonde en losbandigheid naar zich toe te trekken. En hoe ging het met de dansende paren! Zij gaven zich over aan den roes van lichtzinnigheid en van al te zinnelijke behaaglijke muziek. Ja, de vioolspeler, in den flakkerenden gloed der feestelijke fakkels, stond er zelf als een aanvurende Satan bij, om lachend en vol boosaardige pret hen ten verderve te leiden.

De harpspeler Koninckrijk echter was niet een muzikant als de andere, hij was een uitzondering. Slechts zelden, en dan alleen bij geoorloofde feesten, waar de oude be-

proefde en goede dansen werden gedanst, speelde hij de wereldsche muziek, de statige pavane, die de meisjes met een voorname ingetogenheid kunnen dansen, en de langzame sarabande, die liefelijk is en die de harten niet opwindt. Hij oefende veel liever zichzelf in de verhevenheid der schoone kunst van de muziek, verrichtte geen helsche toeren, waarbij hem de haren wild over de vonkende oogen vielen, doch speelde liefst voor zichzelf alleen de rijpe muziek der toondichters, die hij in zijn hart verstond. Als gij de wereld niet dient, dan dient zij u niet, daarom had de harpspeler Koninckrijk het dikwijls zorgelijk en sober. Hij wist zich echter, aan het raam zijner oude kamer gezeten, tevreden te stellen met brood en vruchten. En als hij eenige malen per jaar zijn kroes water daarbij door een beker wijn kon vervangen, dan was hij al heel gelukkig en verheugd over deze weelde, en speelde nadien, de harp tusschen de knieën en de armen, zijn dankbaarheid uit.

De pastoor van de kleine stad, waar de harpspeler woonde, hoorde den lof van den muzikant en ging op een schemeravond eens naar hem luisteren. De pastoor was zoo ingenomen met dit spel, dat hij den harpspeler onmiddellijk tegen de vergoeding van een klein jaargeld aanstelde, om in het zangkoor met zijn harpspel de diensten in de kerk op te luisteren. Zoo werd dus deze muziek zelfs voldoende vroom en waardig bevonden, om te klinken onder de heilige Mis.

Het spreekt vanzelf, dat de harpspeler zeer gelukkig was over de eer, die hem in zijn aanstelling als kerkelijk musicus was

te beurt gevallen. Hij bleef echter bescheiden en deed toegewijd en met groote liefde zijn werk, dat hem veel voldoening gaf in het gemoed. En altijd, als zijn harpspel in de kerk klonk, de volle accoorden boven de afgronden hunner echo's en de ruischende choralen in de ijle, hooge bovenoctaven, zaten de menschen stil en geroerd te luisteren, en zij konden hun aangedaan hart des te inniger verheffen tot God.

Maar eens, terugkeerend naar huis uit het avondlof waaronder hij het Magnificat van het knapenkor met zijn harpspel had begeleid, zag de musicus een onbekende op hem afkomen, die den hoed voor hem afnam en hem een compliment maakte over zijn spel.

„Ik was in de kerk en heb uw spel gehoord, gij moet een groot talent hebben,” zei de onbekende.

De harpspeler was zelf nog vol van zijn muziek en het deed hem goed daarover met dezen vreemdeling te kunnen praten en diens indrukken te hooren. Daarom liep hij met den onbekende een eindje op.

„Gij hebt verstand van muziek?” vroeg hij.

„Ja zeker,” zei de onbekende

„Och, talent,” zei toen de musicus lachend. „Wie zal uitmaken of men talent heeft? Ik weet, dat ik de menschen in deze stad tevreden stel, wat zou ik meer verlangen?”

„Nu zijt gij waarlijk al te bescheiden,” antwoordde de onbekende. „Weet ge, dat ge oneindig veel meer kunt dan de menschen in deze stad tevreden stellen? Gij zijt een groot kunstenaar en gij zijt in staat het gansche land in vervoering te brengen. Maar gij moet u in uwe bedrevenheid meer ontwikkelen.”

Terwijl zij zoo spraken, had de vreemdeling den musicus buiten de straten der stad geleid, en, voor de harpspeler zich daar goed rekenschap van gaf, waren zij samen op de heide.

„Kom mee,” zei de onbekende. „Ik noo-

dig u uit, om eens naar een harpspel te luisteren, dat schooner is dan het uwe, maar toch niet schooner dan gij het kunt leeren.”

De musicus voelde zich door de woorden, die de vreemdeling tegen hem had gezegd, eenigszins verplicht, vertrouwen in hem te stellen en met hem mee te gaan. Hij wilde niet weigeren en moest bekennen, dat hij ook wel nieuwsgierig was, om die wonderlijke muziek eens te hooren, tot het spelen waarvan de onbekende ook hem in staat en bekwaam achtte.

Zij staken in den donkere de heide over; de maan ging achter hen op. Nadien kwamen zij in een bosch, drongen tusschen de boomen door en bereikten weldra een open plek. En zie, op het oogenblik, dat de musicus voelde hoe de onbekende hem met een armgebaar tegen hield en deed stilstaan, kwam er midden in de open vlakte tusschen de boomen een prachtige harp, die blonk in het onwezenlijke licht van de stijgende maan. En in de stilte was het, of er lichte trillingen en bewegingen door die harp gingen, alsof zij gehanteerd werd door iemand dien men niet kon zien, alsof zij tusschen knieën en bewegende armen rustte. Dan gleed er een schaduw over de snaren, en plotseling werden die snaren getokkeld, alsof onzichtbare handen erin grepen. Te zelfder tijd klonk haar overschoone muziek.

De harpspeler, naast den vreemdeling, stond in de hoogste verbazing te luisteren. Hij voelde zijn hart en zijn zinnen beide geraakt door deze geheimzinnig voortgebrachte muziek. De melodie had een zoo wonderlijk thema als hij nooit had gehoord. Zij had iets vervoerends, zij lokte, zij bracht u van binnen in de war en sleepte mee. De klare getokkelde tonen klonken vol en luid als klanken van luid, geheimzinnig en verborgen water, ijl en hoog als zilver, als glas, dan ruischten de tinkelende snoeren van stijgende en dalende octaven en triolen; nooit had de harpspeler ter wereld iets zoo moois en verlokken ds gehoord.

Maar het was, of voor den zwijgenden

achtergrond der bosschen een zwarte, lage wand was ontstaan, waarin af en toe een trage beweging viel waar te nemen. Geboeid door het bekoorlijke harpspel bemerkte de musicus, dat er uit dien soms traag bewegenden wand koppen te voorschijn kwamen. Hij zag ook oogen en af en toe het open en dichtgaan van muilen. De neergehurkte figuren maakten zich hoe langer hoe duidelijker van den donkeren achtergrond los, ja, dat waren daar wolven, die zaten daar op hun achterste, de voorpoten recht gestrekt, naar deze nachtelijke muziek te luisteren. Hoe zeer de angst hem ook beving, toch voelde de harpspeler Koninckrijk zich door de zoetheid van deze muziek geheel betooverd. Maar eindelijk verdween de harp in het heldere maanlicht, de toover werd verbroken. De dicht tegeneen gekroopen wolven stonden op, keerden om en liepen het bosch in. De beide mannen gingen daarop heen. De musicus liep, het hoofd gebogen, in nadenken verzonken. Bij de stad nam de onbekende met een handdruk afscheid.

Sinds dit oogenblik was het gedaan met de rust van den harpspeler. Hij had geen tevredenheid meer bij het avondraam als hij zijn brood at en hij gevoelde geen geluk meer om in een hymne daarvan dankbaar te getuigen. Hij kon het niet helpen, maar altijd speelde hem die melodie in de ooren, die bekorende, zinnenverwarrende melodie, die de wolven temde. En het duurde wezenlijk niet lang, of hij zat te probeeren, ze op zijn harp na te spelen en hij ging in het verborgen zich vlijtig daarin oefenen. Er waren menschen, die voorbij het huis kwamen en het hoorden. Zij bleven staan, omdat zij den harpspeler nog nooit iets zoo vreemds hadden hooren spelen. Later bleven zij aan de melodie denken en trachtten tevergeefs haar na te neuriën.

Maar wat gebeurde er met den harpspeler Koninckrijk? Hij had de verleiding niet kunnen weerstaan en ging na eenigen tijd op een nacht naar het bosch terug. Ja, en

nadien ging hij opnieuw nog vele nachten naar die eenzame plaats. Ten laatste zagen de menschen hem iederen avond met zijn groote harp de deur uitgaan en eerst 's morgens, als het licht werd, keerde hij terug. Den geheelen dag bleven dan de vensters toe voor de ramen van zijn huis.

Zoo was hij, verlost door een melodie, verlost door de toovermacht van zijn eigen spel, dat de wolven bedwong, een man geworden, die een nachtelijk leven leidde en overdag onverschillig was voor het leven. De menschen zagen de geweldige verandering die er met den eerst zoo vromen harpspeler plaats had. Wat was er nu een nachtbraker uit hem gegroeid, die een losbandig leven leidde. Soms, in den avond voor hij zijn deur uitging, hoorden de menschen, hoe hij op die vermaledijde harp allerlei wulpsche, heidensche en duivelsche liederen speelde, die iemand zijn bloed en zijn hart angstig maakten. En als hij later de deur uitging, en men groette hem, dan groette hij niet terug. Hij was onverschillig geworden voor alles, behalve voor die geheimzinnige nachtelijke uitspatting en voor het geld, dat hij kon verdienen door zijn zwoele, hevige muziek, die de zinnen brandde, in de feestelijke en nachtelijke zalen der steden in de omgeving te spelen.

En eens waren er eenige mannen, die hem volgden en die, achter hem aanlopend, met hem kwamen op die eenzame plaats in in het bosch. Vanuit de verte, tusschen de boomen door, zagen zij, hoe hij neerzat met zijn harp. Zij hoorden zijn spel en zagen hoe de zwarte wolven met de groene lichtjes hunner fosforiseerende oogen uit het bosch kwamen, en, getemd en gebonden, zich in een dichten kring rondom den speler neerzetten. Toen begrepen de menschen, dat hij dit overschoone spel van den duivel geleerd had en hoe hij zich daarmee aan Satan gevangen had gegeven.

Terug in de stad gingen de mannen overal vertellen wat zij gezien hadden. En het volk waarschuwde daarop den pastoor, dat

ook hij het weten zou en den harpelaar niet langer in de kerk zou laten spelen.

„Ik geloof, dat gij oprecht zijt,” zei de pastoor tot de menschen, „maar ik geloof ook, dat de harpelaar Koninckrijk oprecht is en het mij zelf zal zeggen, als hij zich niet langer waardig acht, om in de kerk te spelen.”

De pastoor echter had de droevige veranderingen in den harpelaar en diens onverschilligheid voor de kerkelijke muziek wel gezien, en hij had begrepen, hoe zeer de man in de slavernij zijner ongebondenheid zijn ziel kwelde en zijn geweten bedroefde.

Toen het nu echter omtrent den heiligen Adventstijd was, ging de pastoor naar den ongelukkigen musicus en zei tot hem:

„Kijk, mijn knapenkorps zal een geheel nieuwe Rorate Coeli gaan instudeeren, ik heb daar een bijzonder mooie vierstemmige compositie voor. Gij moet de harppartij daarbij spelen, dan zal het zijn alsof engelen — want kinderen zijn engelen — en harpgegruis den Gerechte als dauw van den hemel afbidden.”

„Ja,” zei de harpelaar Koninckrijk.

Maar in deze dagen, waarin de winter begon, zat hij tevergeefs te kijken naar den laatsten val der herfstbladeren, naar de vlaggen en de vroege schemeringen. Hij gevoelde geen stemming en geen neiging om zijn partij te bestudeeren; als hij zijn harp beroerde, bleef zij koud en gaf geen antwoord. Neen, hij gevoelde zich niet meer geroepen en niet meer waardig om nog iets zoo zuivers en zoozeer Godgevalligs te spelen als dit, en geërgerd en verveeld over zijn onmacht, ging hij zich in de zwoele herinneringen verdiepen zijner nachten, om die muziek terug te vinden, die hem geen inspanning kostte, die hij vervoerd en en overgegeven speelde en die hemzelf vervulde en hem door het gebeente heen drong. Nadien zat hij met zijn wroeging en zijn verstoorde stemming langen tijd machteloos voor zich uit te staren.

Toen echter de Zondagen van den heiligen Adventstijd waren aangebroken, was de harpelaar met zijn harp in het koor bij de knapen. Hij zag de jongens met hun klare koppen en hun kortgeknipte zwarte haren, de knapen in hun purperen toog en witte koorhemd, de mouwen, die met breede, kanten zoomen over de handen vielen. De kinderen hadden omslagen in de hand waar hun partij op lag, en in de andere hand droegen zij een kaars, waarvan de vlam fel flakkerde en danste voor den adem van hun mond. Toen de jongens begonnen te zingen, — dit geluid van open, harde alt en sopranen brak als uit het gewelf, — kon de harpelaar de begeleiding niet vinden, telkens verviel hij in den wanklank der melodieën, die hij bij de wolven in het nachtelijke bosch had geleerd. Hij hield dan meteen op en zat het oogenblik af te wachten, waarop hij met zijn harpspel zou invallen. Maar tegelijkertijd, in de spijt om zijn onmacht, gevoelde hij ook de diepe bewogenheid bij het zien en het hooren der zingende knapen, de herinnering aan de onbevange en blijde reinheid zijner jeugd, toen hij zelf als koorknaap zong. En op het gezang hunner stemmen rilde zijn hart van een aandoening, die met vlaggen hem bestormde, zoodat hij den krijzel der inwendige huivering gevoelde. Het kindergezang, dat de gewelven en den hemel bestormde, riep de wolken, dat zij den Rechtvaardige zouden neerregenen, zij vroegen om het klein en lief Kind, dat de wereld zou verlossen en haar den vrede zou brengen. Bij de woorden: Wij hebben gezondigd en zijn geworden als een onreine, sloeg de harpelaar weer in de snaren, hij sloeg deemoedig in de snaren, maar nu hij de begeleiding van het knapengezang eindelijk gevonden scheen te hebben, braken met een valschen kermend geluid plotseling alle snaren onder zijn handen, en te midden van de ruïne van zijn spel en van zijn instrument zeeg de harpelaar gebroken neer.

Er was een plotselinge bewogenheid on-

der de zingende knapen. Zij weken uiteen voor toeschietende menschen, die den gevallen harpspeler optilden en naar buiten droegen. Zij brachten hem nadien naar zijn huis, waar hij weer de oogen opende en, bleek als een doode, hun vroeg, dat zij den pastoor bij hem zouden roepen, opdat hij dien het geheim zijner boosheid en afdwaling bekennen zou.

En van deze boosheid, van de wolven der wereld, van hare machten en den dui-

vel bevrijd, schreide hij bittere tranen. En toen hij nadien voor het eerst weer speelde op zijn herstelde harp, was het het Kind, dat de vroomheid aan zijn hart en aan zijn spel hergaf.

Hij zag de sneeuw over de aarde dalen en nadien zag hij de sterren schijnen over de witte heuvelen. Bij het avondraam in de eenzaamheid ruischte het uit de zingende en heldere snaren: Adeste fideles.....

IK ZAL HET DOEN

Ik zal de wonden heelen,
Ik zal den vijand slaan.
Ik zal de dichtgesnoerde kelen
bevrijden, dat zij zingen gaan!

Ik zal die treuren troosten,
hun sieraad zijn voor asch.
De kleinste tot den grootste
zal 't zien als 't vroeger was.

Niet dat het oude weerkeert: —
dat is tot asch vergaan,
maar 't diep verslagen harte
zal eindelijk openstaan

voor 't woord Mijns mond, dat geeft
zoo wonderbare licht...
dat wie in 't donker leeft,
terug krijgt het gezicht —

en oog krijgt voor de eeuwigheid,
waarin verlies wordt winst,
en wat verscheurd werd in den tijd,
toch weer zijn eenheid vindt.

G. E. ALERS.

De toekomst van het Caraïbisch gebied.

door p. W. L. DE BARBANSON.

Niet alleen van den man, die alleen maar den Amerikaansen soldaat in de straten van Curaçao ziet, maar ook van anderen, die verder dan hun neus lang is behoorden te kijken, hoort men wel eens de vrees uitgedrukt, dat de Amerikanen hier zijn, maar dat ze niet meer zullen verdwijnen; na de oorlog slokken ze ons lief eiland op.

We kunnen nu wel beschouwingen gaan houden — dat deden we vroeger over Hitler ook — maar daar de schaal toch naar de zwaarste kant overslaat, is het beter eerst eens te gaan neuzen, naar wat „de andere kant” ervan zegt.

Het is nog niet zo lang geleden dat Amerika — en hier bedoelen we de Ver. Staten van Noord Amerika — de Caraïbische zee ontdekt heeft en daarbij tot het inzicht kwam, dat niet alleen Mussolini, maar ook Amerika eigenlijk een „mare nostrum” bezit. Deze ontdekking wordt nu in den brede aan het volk bekend gemaakt, maar we missen daarbij Mussolini's breed gebaar, dat alles naar zich toehaalde; in Amerika ontmoeten we nu eerder een willen aanvullen van 'n telang-verwaarloosd leren-kennen en het tasten naar een mogelijkheid om door samenwerking beiden beter te worden.

Te lang heeft de machtige noordelijke staat genoeglijk alleen zijn eigen binnenkamers bekeken of zo men al eens naar buiten staarde met een vriendelijk gezicht, dan was 't naar 't verre Europa, maar niet naar het zuiden, dat of geen grote lijsten met getallen kon laten zien of wel eens een „concurrent” zou kunnen worden, als het te hard uit zijn dommel geschud zou worden, en

meer efficiency kweken ging en minder revolutie.

Amerika is een groot land waar vele meningen dwarrelen, ook over de toekomst van Amerika zelf, maar bij allen zal toch de Monroeleer min of meer door het hoofd spelen.

Ongetwijfeld zullen dan ook velen bij het lezen van de „Amigoe di Curaçao” van 26 Augustus 1943 gezegd hebben: „daar heb je 't al”.

Die krant gaf ons een belangrijke redevoering van Clarence Budington Kelland, lid van het Republikeins Nationaal Comité. Met voorzichtige woorden wordt in die redevoering een harmonieus samengaan van heel Amerika bepleit, zowel militair als economisch. Heel Amerika moet solidair zijn tegen ieder niet-Amerikaans land, dat de territoriale onschendbaarheid van enig Amerikaans gebied, groot of klein, bedreigt. Daartoe acht Kelland het nodig, dat alle goede verdedigingspunten in Noord Amerikaanse handen zijn. De Stille- zowel als de Atlantische Oceaan moeten veilige wateren zijn; daarom denkt hij aan vaste bases op de rand rondom, waarbij Dakar, Casablanca en IJsland genoemd worden.

De eilanden in de Caraïbische zee, die tot de Europese naties behoren moet Noord Amerika verkrijgen door een billijke regeling.

„Deze eilanden zijn thans het bezit onzer vrienden en bondgenoten, doch wij moeten vriendschappelijk en met groot vernuft samenwerken om een plan uit te werken, waardoor met een juiste vergoeding in geld of

op andere wijze het eigendomsrecht aan ons wordt overgedragen. Laat ons op vriendschappelijke wijze, met mildadigheid en in billijke overweging trachten het bezit te verwerven voor ons zelf of voor onze Zuidamerikaanse burenen of voor de inwoners van die gebieden als onafhankelijke staten, elk stuk Amerikaans grondgebied, waar thans de vlag wappert van landen overzee."

Het is niet de eerste keer, dat we 'n dergelijke Amerikaanse stem horen, maar de geschrokken lezers zullen enigzins tot bedaren zijn gekomen, toen zij in hetzelfde nummer van de „Amigoe” President Roosevelts woorden lazen, bestemd voor de vijanden:

„De volkeren in de gebieden, die onder toezicht van de as staan, kunnen er verzekerd van zijn, dat, wanneer zij toestemmen tot de onvoorwaardelijke overgave, zij het despotisme van de as niet zullen ruilen voor een ondergang onder de Verenigde Landen.

Het doel der Verenigde Landen is de bevrijde volken toe te staan, een eigen politiek leven te ontwikkelen en een economische zekerheid te verkrijgen. Deze zijn twee der grote oogmerken van het Atlantisch Handvest."

We zullen niet ontkennen dat dit geen eenvoudige woorden zijn, maar de betekenis is zeker niet eng en de toepassing is wereldbreed bedoeld. Daarom lijken ons de plannen van Kelland, zoals die weergegeven zijn in dat Amigoe-telegram uit New York, in strijd met de opvatting van President Roosevelt, wat niet zeggen wil, dat 't toch best mogelijk is, dat die slok-op plannen meer en meer Amerikaanse aanhangers gaan krijgen. (Time van 6 September 1943 geeft een overzicht van het hele plan).

Vooralsnog lijkt mij dit plan van het éne Amerika een te haastig woord, waarbij vele ook best-bestaanbare mogelijkheden over het

hoofd zijn gezien.

Het doet ons daarom goed een andere stem uit Amerika te horen, van iemand die blijk geeft de Caraïbische situatie meer in details te kennen.

In elk geval doen we goed de gebieden waar het hoofdzakelijk hier om gaat nader te bezien aan de hand van de artikelen geschreven door A. D. Emmart in de Baltimore krant „The Evening Sun” van 4 Mei 1943 et sqq.

Eer voor ons! het eerste artikel opent met het feit dat drie jaar geleden President Roosevelt aan het eiland St. Eustatius een plaket cadeau deed, omdat daar in 1776 voor de eerste maal in de geschiedenis de nationale souvereiniteit van Amerika erkend werd door het officiële begroeten van een Amerikaans oorlogsschip. Vele Amerikanen hebben misschien toen voor 't eerst gehoord van St. Eustatius; toch heeft het een plaats in de Amerikaanse revolutiegeschiedenis, want toen was de „Golden Rock” een voorraadschuur voor de vechtende kolonisten. In 13 maanden liepen er toen 3180 schepen aan. Ook vroeger al wisten de Amerikanen wel iets van het Caraïbische gebied: eens was het Spaans en de conquistadores maakten er hun veroveringen, Henry Morgan en andere zeeroovers kruisten er rond; Amerikaanse handel heeft er gebloeid; mannen als Alexander Hamilton, Toussaint L'Ouverture en Simon Bolivar zijn er geboren.

De laatste veertig jaren is er een nauwer idee gegroeid: de Caraïbische zee is zo iets als een Amerikaanse Middellandse zee. Er komt een idee dat Amerika de positie van een wereldmacht heeft, wat verplichtingen meebrengt. Langzaam aan leert de ondervinding het nut van goede verstandhouding met burenen, ook al zijn ze klein. De tijd van President Roosevelt vindt de term „goede nabuurschap."

Na de Nazi-overwinning in Frankrijk, speciaal toen het volk in September 1940

hoorde van de ruil van oude destroyers tegen bases op de Engelsche Caraïbische eilanden, toen vooral werd de publieke aandacht naar het Caraïbische gebied getrokken. Deze publieke aandacht zal wel langer leven dan de oorlog, want niet alleen het militaire belang voor de verdediging van Amerika werd hier ontdekt, maar ook een nieuwe samenwerking op ander gebied, die op velerlei wijze ontwikkeld kan worden tot voordeel van beide partijen.

Deze samenwerking ligt in de natuurlijke lijn, want we hebben hier een zee omsloten door een rij van eilanden en het kustgebied van Mexico, Centraal- en Zuid Amerika. In een cirkel kunnen we rondstappen van Key West over de Bahamas, Cuba, Jamaica naar Haïti en Santo Domingo en verder naar Portorico, St Thomas, de Bovenwindse eilanden, Guadeloupe, Martinique, de Benedenwindse eilanden, Barbados, Trinidad, de kust van Venezuela en Colombia, dan Panama, Costa-Rica, Nicaragua, Honduras, Guatemala, Engels Honduras en ten slotte de Mexikaanse provincie: Yucatan.

Zo'n reis is een tocht van 1500 mijl, maar nergens zit er een brok water tussen breder dan 120 mijl. Op een reis langs deze geografische eenheid zou u 15 verschillende nationale vlaggen te groeten hebben. Behalve de acht onafhankelijke staten vindt ge overzeese bezittingen van de Engelsen, Fransen, Nederlanders en Noord Amerikanen en tevens onafhankelijke eilanden, rijken zoals Cuba, Haïti en Santo Domingo. U zult leren kennen een grote rijkdom aan bestuursvormen, zelfs onder dezelfde vlag. Jamaica b.v. is een Engelse kolonie maar Trinidad een kroonkolonie. Iedere groep heeft zijn eigen politieke geschiedenis en een uniforme bestuursregeling is verre te zoeken. Historie en ontwikkeling eisen hun rechten op; er is groei: ook Curaçao kan dat economisch en politiek bewijzen.

Dit gebied als geheel gezien heeft waardevolle bronnen van bestaan, waavan sommige al goed ontwikkeld zijn. Zonder de

oorlogsstoornis te rekenen leverde dit gebied 18% van de suiker op de wereldmarkt, 28% van de koffie, 13% van de olieproductie, 15% van de cacao, 66% van de bananen, en bijna alle bauxiet, die de Verenigde Staten verwerkte, kwam uit dit gebied, om nog niet te spreken van katoen, koper, copra en enig goud en zilver.

Toch moeten wij niet denken dat alles in bloei staat; de ontwikkeling van de verschillende delen is erg ongelijk; het loopt van primitiviteit tot moderne toepassing, er is evenzeer groot grondbezit als kleine landbouw. In het algemeen zijn de bewoners landbouwers, plantagehouders en handelaars. Veel plaatsen waar industrie in 't groot is, zoals Curaçao en Trinidad, zijn er niet.

De bevolking is gemengd. In de verschillende bezittingen zijn ongeveer 4.800.000 zielen, waarvan 2.800.000 behoren tot 't gekleurde ras, 'n 300.000 zijn van Spaanse oorsprong en een miljoen zijn blanken van niet-Spaanse origine. Er doorheen zijn besprekelingen van Denen, Turken, Italianen, Chinezen, Armeniers en Corsikanen. In de Onafhankelijke Republieken op de eilanden wonen een 8½ á 9 miljoen en op het vasteland tellen we er een 38 miljoen bij elkaar, als we Mexico er bij nemen. Op het vasteland is het Indianenelement overwegend.

Bevolkingsdichtheid geeft ook een zeer gevarieerd beeld. Zien we in Panama 17 personen per vierkante mijl en 187 op de Maagden Eilanden, we staan in verwondering van 1100 á 1200 personen per vierkante mijl op Barbados, ongetwijfeld een voller beeld dan Curaçao met 320 personen per vierkante mijl (Gebied Curaçao: 374 vierkante mijl en 119.585 inw. per 1 Juli 1943.)

Moge hier of daar een overbevolking zijn, in 't algemeen lijdt men daar niet aan.

Zoals de bevolking varieert, zo varieert ook de levensstandaard van de verschillende delen. Onze bovenwinders weten dat in de jaren '37-'39 meisjes van Anguilla kwamen dienen op St Maarten tevreden (noodge-

dwongen) met de kost en een slaapgelegenheid; geld kregen zij niet veel in handen. In Barbados, om een voorbeeld van 1937 te geven, was 't gewone loon minder dan \$ 2 per week; in Trinidad kregen de mannen-zonder-vak bij de olie-industrie 72 am. cent per dag, Begin 1939 was 't in Portorico geen uitzondering voor de families, die in boomgaarden of koffie- en tabakstuinen werkten, om per dag 60 cent (am.) te verdienen. Sinds de oorlog zijn lonen natuurlijk overal de hoogte ingegaan. Maar wat er blijkt is: dat armoede een bekend verschijnsel is; daarmee gaat samen ontbreken van onderwijs en hygiënische voorzieningen. Er zijn nog heel wat streken waar verreweg het grootste gedeelte der bevolking niet lezen en schrijven kan en waar venerische ziekten elk jaar een massa slachtoffers eisen. Percentage van onwettige kinderen is ontstellend hoog.

Het Caraïbisch gebied is geen eenheid; onderling hadden ze weinig contact en waren vreemd voor elkaar, iets wat de verschillende gouvernementen in de hand werkten, want er waren economische blokkades en immigratie-moeilijkheden geschapen, die alleen met heel voorname papieren te overbruggen waren.

We moeten ook niet vergeten dat de Verenigde Staten van Noord Amerika pas in de latere jaren dit Amerikaans gebied met regeringsmacht betreden heeft. De oorlog van 1898 brengt Portorico onder hun macht en het is pas in 1916 dat Noord Amerika Sint Thomas en bijhorende eilanden kan kopen van Denemarken, terwijl de geschiedenis van deze streken toch al in de 16e eeuw begint. Noord Amerika is wel een Benjamin gezien, dat een eeuw voor zijn tijd de Spaanse geschiedenis in West Indie al gaat afsluiten en we de bevechting hebben der onafhankelijkheid van vele republieken. Vóór Amerika van het Noorden komt, is de periode van slavernij al lang achter de rug, en heeft menig land al kennis gemaakt met dictators, revoluties en alle

soorten handelsexperimenten, die bloei en mislukking hebben gebracht.

Bij alle onderling verschil van die brokken en brokjes van het Caraïbisch gebied is er toch een zekere gelijkheid en parallelisme, wat in onze dagen de wenselijkheid naar voren gebracht heeft, om het meer als één geheel te zien en meer methode te brengen in samenhangende belangen. Ongetwijfeld drijft de toekomst ons daarheen. Het moge een gebied zijn van vele afzonderlijke delen, maar er is onmiskenbaar een samenhang, zodat veiligheid en stabiliteit verzekerd moeten zijn in de verschillende delen om een gezond geheel te verkrijgen.

Er moet meer onderlinge orde en samenhang geschapen worden, maar wij zullen ons verzetten tegen simpele formuleringen, die oplossing willen geven in een gecompliceerde wereld, omdat dit politiek is van klits klats klanderden, dat wel schrik, maar nog nooit een blijvende gave heeft gebracht. Samenwerking moet er komen, en wij zien de grondslag daarvoor gelegd in de huidige historie door de Verenigde Staten van Amerika en Engeland. Ook Nederland is niet geheel afzijdig gebleven, bewijze de aanwezigheid van de Paramaribosche landbouwman Dr. D. S. Fernandes op de conferentie van St. Thomas (Aug 1943), en de voedselvoorziening van oze Bovenwinden rechtstreeks vanaf de Amerikaanse eilanden.

Echter een samenwerking die op een hechtere grondslag staat, is aan het groeien tussen Engeland en Amerika, een samenwerking waartoe militaire noodzaak de eerste stoot gaf: in de herfst van 1940 kreeg Amerika bases voor 99 jaren bij de toegangswegen van het Panamakanaal in ruil tegen 50 destroyers. De Amerikanen begonnen hun installaties op de Britse eilanden, personeel werd uitgezonden en de Engels-Amerikaanse zeebelangen waren inniger dan ooit verbonden. Maar het effect reikte over het militaire doel heen. De ordening van één groot militair gebied

bracht ook op ander gebied een samenhoorigheidsbegrip in de Caraïben. De gezamenlijke taak om het gebied tegen de vijand te beschermen leerde, dat er ook op ander gebied een gezamenlijke taak is. Niet dat dát zo eenvoudig is, beiden toch hebben een erfenis van oude problemen, maar beiden hadden ook voordelen, waardoor zij het gezamenlijke probleem konden benaderen. De Noord Amerikanen kunnen sinds een zeven of acht jaar bogen op een politiek van goede nabuurschap met Latijns Amerika: Engeland had al gesticht een West-Indisch-Welvaart-Fonds als gevolg van de studies die de West-Indische Koninklijke Commissie in de jaren 1938 - 1939 gedaan had. Daarenboven had het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken een speciale afdeling geopend voor de Caraïben met den Heer Coert du Bois als hoofd. Haar doel wordt omschreven: samenwerking met andere departementen en instanties in het bijzonder met hen, die voor arbeid, agricultuur, huisvesting, handel en tarieven zorgen.

Een nieuwe fase zien wij op 9 Maart 1942, toen de beide landen de Engels-Amerikaanse Caraïbische Commissie oprichtten om de economische en sociale samenwerking te versterken en een dubbel onderzoek naar verbeteringen te vermijden. Deze commissie heeft voor ieder land drie leden, waarvan er één voorzitter is en zo werd van Amerikaanse zijde Charles W. Taussig tot voorzitter benoemd en van de Engelse kant Sir Frank Stockdale.

Op de eerste plaats houdt de commissie zich bezig met kwesties over werkverschaffing, landbouw, woningtoestand, gezondheid, opvoeding, sociale welvaart, financiëring, economie en dergelijke. In haar studies en in haar rapporten moet zij altijd voor ogen houden de wenselijkheid van innige samenwerking in sociale en economische zaken tussen alle Caraïbische gebieden.

Als gevolg van deze instelling werd aan

het Caraïbische bureau van het Departement van Buitenlandse Zaken opgedragen (in December 1942) om de Amerikaanse sectie van de Commissie hulp te bieden en haar plannen uit te voeren en tevens voeling te houden met andere Departementen en instellingen, die soortgelijke problemen behandelen.

Leden van de Amerikaanse sectie van de Engels-Amerikaanse Caraïbische Commissie werden de heren Du Bois en de gouverneur van Portorico, Rexford G. Tugwell. Engeland benoemde tot tweede lid den heer John Huggins en het derde lid wordt telkens benoemd naar gelang het probleem dat behandeld wordt. Op deze manier hebben Sir Rupert Briercliffe en de heer Sidney Caine op een vergadering zitting gehad.

De President van Amerika heeft ook nog een adviserend college in zake Caraïbische aangelegenheden waarin de heren Taussig en Tugwell zitting hebben samen met Martin Travieso, lid van het hof van Justitie van Portorico, William H. Hastie oud rechter van de Maagden-eilanden en Carl Robbins.

De eerste vergadering van de Commissie was eind Maart 1942, juist enige weken na de instelling, en er werd besloten een vast secretariaat op te richten in Washington zowel met Amerikaanse als Britse bezetting. De Amerikanen openden hun sectie in Augustus met de heer S. Burns Weston als secretaris en de Engelsen zonden Eric Hazelton, die in November het secretariaat opende.

Taussig's bureau is in Washington en Sir Frank Stockdale heeft zijn zetel op Barbados, zowel als medevoorzitter van de Engels-Amerikaanse Commissie, als de man van het Engels plan van ontwikkeling en welvaart van de Britse eilanden.

Het secretariaat is het centrale punt, waar de studies over de verschillende eilanden en de plannen van de verschillende gouvernementen samenkomen en daar ligt ook in één hand het contact tussen de verschillen-

de instanties, die de verbeteringen uitvoeren.

Op het ogenblik heeft de commissie natuurlijk een dubbele taak. De oorlog brengt een hele boel abnormale omstandigheden, maar daarnaast staat werk voor de toekomst: de normale ontwikkeling van de eilanden en het hele gebied, werken die, zover de toestand het toelaat, een begin van uitvoering zullen hebben, maar die na de oorlog verder moeten ontwikkeld worden.

Een scherpe lijn tussen deze twee taken is niet te trekken, dikwijls zal werk door of voor de oorlog begonnen, het uitgangspunt zijn van na-oorlogse ontwikkeling. De oorlog werkt de samenwerking in de hand. Om voor voldoende voedsel te zorgen is het nodig, dat de agricultuur op de eilanden zelf beter wordt, en dat er een betere bootverbinding tussen de eilanden onderhouden wordt door eigen kustvaart. De landbouw moet leren ook andere produkten te kweken dan tot nu toe het geval was.

Op verschillende punten zijn militairen en het onderhouden van de gezondheid van de troepen is een oorlogsnoodzaak, die niet volmaakt bereikt zal worden als de gehele omgeving in absolute onhygiëne leeft. En eenmaal onder de bevolking begonnen moet het ook voortgezet worden, wanneer de soldaten verdwenen zijn.

Wat op het ogenblik vooral de aandacht van de commissie heeft is voedselvoorziening, scheepvaart, intenser en meer gevarieerde landbouw, betere visserij, immigratie van werklieden waar het nodig is, planten van produkten waar sinds de oorlog gebrek aan is zoals rubber, kina, en derriswortel, ook vestiging van industrieën.

Van een duidelijk plan is nog geen sprake, maar toch komen er al lijnen van de tekening naar voren. Er zijn landen met één enkele cultuur; de commissie wil de meest moderne ontwikkeling en mogelijkheden weten van wat uit suikerriet te maken is; openbare gezondheidsdiensten kunnen samenwerken en ondervindingen en gegevens uit-

wisselen; bij het schoolwezen is meer samenwerking mogelijk; de visserij moet beter gekend worden; werkeloosheid en overbevolking kunnen misschien geholpen worden door industrie in streken van weinig bevolking; de aandacht wordt besteed aan plaatselijke regelingen van invoerrechten en restricties, die onderlinge handel belemmeren.

Er wordt niet vergeten dat ieder eiland zijn individuele moeilijkheden heeft, maar op de duur worden die het beste opgelost, zo de plaatselijke besturen en de moedergovernmenten elkaar begrijpen en geen ruzie maken, ook al is dat gebaseerd op jalousie of egoïsme. Het Caraïbisch gebied is een enigzins samenhangend geheel, dat als eenheid ook een samenhangende economie kan hebben.

Het inzien van het op elkaar aangewezen zijn, zal ook de verantwoordelijkheid dieper doen worden van deze volkeren, die een periode tegemoet gaan van een meer zelfstandig bestuur.

Een officiële stem, omtrent de werkzaamheden van de Engels-Amerikaanse Caraïbische Commissie horen we in het verslag dat Oliver Stanley, de Britse minister van Koloniën uitbracht in het Lagerhuis in Maart van dit jaar:

„Een klein jaar geleden werd er door „de Commissie een waardevol begin „gemaakt en ik hoop, dat wij in staat „zijn een techniek van internationale „samenwerking te ontwikkelen. De „Commissie is niet begonnen met brede „theoretische discussies, maar zij begon „met een plan met praktische oplossin- „gen van gemeenschappelijke proble- „men, die beide landen betreffen, en „van dat soort problemen, die in die „streken ook na de oorlog zullen gelden: „economische problemen, transport, „gezondheid, en verbindingen; proble- „men die ver uitgaan over de grenzen „van een apart stuk land, en die alleen „opgelost kunnen worden met gemeen-

„schappelijk overleg. Ik hoop dat door „het werk van deze Commissie, wij in „kort bestek praktische middelen zullen „gebruiken om samen tot een oplossing „van deze problemen te komen.”

Als voorbeeld van al bereikte resultaten moge de West-Indische schoener-trust gelden, waarin een groep van vijf Engelse kolonies en anderen geïnteresseerd zijn. De heer Du Bois ontwierp een schema voor een trust waarbij kapiteins, eigenaars en agenten van alle mogelijke schepen, die verband houden met de onderlinge verbindingen tussen de eilanden, kunnen deelnemen. De toetreding tot de trust is vrijwillig, maar ieder koloniaal bestuur heeft de macht iedere bark te kunnen requireren. Amerika helpt deze schoenervaart op de leen- en pachtwet basis.

Het hoofdkantoor zetelt op Barbados en heeft een adviserend college naast zich; de voornaamste havens van de eilanden hebben een agent. Een werkschema werd opgesteld en nu werkt de gemobiliseerde barkenvloot in een gecontroleerd systeem, voorlopig nog tussen Engelse eilanden als voorbereiding om uitgebreid te worden over een groter gebied.

Er is gedacht aan een route over land en water van Florida naar Jamaica en Portorico, waartoe nodig was een ordening van verschillende transportmogelijkheden en de medewerking van onafhankelijke gouvernementen. Een taak die vroeger waarschijnlijk verdronken zou zijn in moeilijkheden, maar heden ten dage zien wij het feit, dat vrachten per boot, trein en vrachtauto vervoerd worden van de havens van Florida over Cuba, Haïti en San Domingo naar Portorico en verder, en dat op deze manier 800 mijl zeeweg wordt uitgespaard. Dit is niet de goedkoopste manier van vervoer, maar het is nu een oorlogsnoodzaak om de goederen zekerder en vlugger ter bestemde plaats te hebben.

Een ander punt waar veel van verwacht wordt is de visserij. De ontwikkeling van

de lokale visserijen kan de markten op de eilanden van meer voedsel voorzien, maar in samenwerking met de Amerikaanse experten van de Fish and Wild Life Service wordt naar een breder object gestreefd. Is het niet mogelijk in de Caraïbische Zee veilige visgronden te vinden voor de markt van Noord Amerika, daar andere visgronden verlaten zijn door het duikboten-gevaar? Op dit punt zijn er tot nu toe in het geheel geen resultaten, maar de commissie laat wel doorschemeren, dat er in die richting wel iets bereikt zal worden.

Een andere branche heeft ook al connectie met elkaar gezocht, niet alleen om studiematerieel uit te wisselen, maar ook om een gezamenlijk landbouwplan te verwezelijken. Dat heeft bij elkaar gebracht het Imperial College of Tropical Agriculture van Trinidad, het Jamaican Experiment Station and Government Laboratory, het Agricultural Experiment Station van Barbados, het Landbouw Proefstation van Suriname en de desbetreffende departementen van Portorico en de Maagden Eilanden.

Wij zien Nederland werkt hier ook mee, de Nederlandse eilanden zijn trouwens ook opgenomen in de voedselvoorziening evenals Haïti, Santo Domingo en Cuba.

Zelfs aan geestelijk voedsel is gedacht: de radio van Boston geeft elke dag een speciaal West-Indisch half uur, waarin wereldnieuws met Caraïbische wederwaardigheden wordt gekruid.

De grote invloed van het werk der Commissie is merkbaar in een soepeler behandeling van de onderlinge zaken. De wegen om elkaar te bereiken zijn korter en direkter geworden, waar vroeger lange en deftige diplomatieke wegen bewandeld moesten worden. We hebben een voorbeeld in het zenden van landarbeiders van de Bahamas naar Amerika om deze zomer de oogst binnen te halen, die door het te kort aan werkkrachten dreigde verloren te gaan. Nauwelijks enkele weken verlieten er tussen de opkomst van het plan en de aankomst van

de eerste werklieden. In die paar weken tijds werden alle details geregeld van de overeenkomst tussen de gouvernementen en de contracten met de arbeiders.

De Engels-Amerikaanse Caraïbische Commissie is geen administratief apparaat, is geen gouvernement en oefent geen politieke activiteit uit, wat echter niet uitsluit, dat werkzaamheden tussen de verschillende gouvernementen en menig contract tussen landen onderling worden vergemakkelijkt. Het werk van de Commissie heeft indirect wel degelijk invloed op de politieke problemen. Er is geen gezonde economische samenwerking zonder politieke samenwerking. Om het gemeenschappelijke belang moet er een gemeenschappelijk samenwerking zijn, wat niet wil zeggen dat het versimpeld moet worden tot één gebied onder één bestuur; de onderlinge verschillen bestaan en zijn ook niet weg te vagen, maar ieder naar zijn eigen kracht kan beter en sterker worden, indien er onderling begrip en samenwerking is.

Er loopt een parallel tussen het werk van de Commissie en de tendens van de politiek, zoals die zich in de laatste tijd manifesteert in het Caraïbische gebied.

Laten we hier twee voorbeelden geven van acties, waar op zich de Commissie part noch deel aan heeft, maar die toch spreken van eenzelfde geest.

Het eerste is het ontwerp voor een nieuwe constitutie van Jamaica, die de Britse Minister van Koloniën, Oliver Stanley in Januari voorstelde, een ontwerp dat heel wat ruimer is dan het voorstel dat vroeger door Lord Moyne werd voorgestaan.

De voorgestelde wetsvorming is natuurlijk geen oorlogsprodukt, dat niet meer dienen zal als de vrede is teruggekeerd, maar het is wel in overeenstemming met de traditionele evolutie van de politiek van het Britse Gemenebest. We mogen dan ook wel Minister Stanley's woorden bij deze gelegenheid overwegen:

„Ik denk, dat de Geachte Leden zich „wel de grootheid van de problemen „voor ogen stellen, die zich nu voor „West Indie voordoen en die in de jaren na de oorlog zich nog meer zullen „doen gevoelen.

„De problemen zijn, zoals algemeen „erkend wordt ernstig en moeilijk, maar „ik denk dat zij kunnen opgelost worden. Daartoe zal niet alleen al onze „kracht en hulp nodig zijn, maar meer „dan dat. Er zijn drie dingen die wij „nodig zullen hebben. Op de eerste „plaats een werkelijke frè-re- et compagne- „nonschap tussen dit land en West Indië. West Indië kan zelf zijn problemen „niet oplossen zonder onze hulp, en wij „kunnen vanaf deze plaats zijn problemen ook niet oplossen zonder zijn hulp „en samenwerking.

„Op de tweede plaats hebben wij een „organisatie nodig, die West Indië samenbrengt met de rest van de Caraïbische gebieden, waardoor het mogelijk is 'n oplossing te vinden, die gemeenschappelijk is zowel aan Portorico als aan Cuba, Haïti of Jamaica. „Ten slotte moeten wij proberen het „Caraïbisch gebied bekwaam te maken „als een eenheid in de wereld, zodat „een dergelijk gebied kan leven en „bloeien. De enige wereld, waarin deze „gemeenschappen kunnen bloeien, is de „wereld die weet iets op te offeren om „geluk in het Caraïbisch gebied te „brengen.

„Deze dingen, denk ik, zijn onze drie „voornaamste taken. Slechts wanneer „wij dit hebben gedaan, zullen wij in „dit land in staat zijn, de overtuiging „te hebben, dat wij het ons toevertrouwde pand hebben ingelost ten opzichte van West Indie, en dan alleen „zullen wij in staat zijn trots te zijn op „het werk, dat wij hebben gedaan.

„Ik ben er zeker van, dat, wanneer „wij het voltooid hebben, wat ook de

„ontwikkeling van West Indië zal worden ten opzichte van verantwoordelijk zelfbestuur, groter vooruitgang en vrije instellingen — hoe groot en hoe ver zijn ontwikkeling ook zal gaan — wij toch altijd een West Indië zullen hebben, dat met ons verbonden is door een drievoudige band van getrouwheid, dankbaarheid en toegenegenheid.”

Is dit een woord aan Engelse kant gesproken, wij kennen ook het woord van President Roosevelt in het Congres van 9 Maart 1943:

„Verschillende maanden geleden beval de Gouverneur van Portorico ons aan, om de Portorikijnse wet te verbeteren, zodat het volk van Portorico zijn eigen Gouverneur kan kiezen. Deze aanbeveling werd bij mij gebracht door de Minister van Binnenlandse Zaken met zijn goedkeuring. Sindsdien was de suggestie van den Gouverneur onder studie. Geruime tijd al is het de politiek van het Gouvernement van de Verenigde Staten om in zijn territoria en op zijn eilanden progressief het apparaat van zelf-bestuur in te voeren. Portorico heeft algemene verkiezingen en een gekozen Wetgevende Macht die maatregelen ter harte neemt om zijn interne aangelegenheden te besturen. De wetten echter, vastgesteld door de wetgevende macht, ook wetten van puur lokale betekenis, zijn onderworpen aan de goed- of afkeuring van de Gouverneurs, die door de President op het advies en met de goedkeuring van de Senaat van de Verenigde Staten worden aangesteld. In overeenstemming met de algemene politiek van dit bestuur, beveel ik het Congres aan, om zo spoedig mogelijk een verbetering van de wet van Portorico in overweging te nemen: een wet, die het volk van Portorico toestaat zijn eigen Gouverneur te kiezen

en de respectievelijke functies en machten van het Federale Gouvernement en het Bestuur van Portorico te herzien. Ik heb een comité aangesteld met evenveel Portorikijners als bewoners van het Amerikaanse vasteland om mij van advies te dienen ten opzichte van de veranderingen in deze wet. De conclusies van dit comité zullen prompt ter beoordeling aan het Congres worden voorgelegd.” 1)

Onwillekeurig komt ons hier voor de geest het koninklijk woord van Wilhelmina, dat Nederland Over Zee een zelfstandiger bestuur beloofde.

Er wordt naar een gemeenschappelijke welvaartssfeer gestreefd, die niets te maken heeft met soevereiniteit. Roosevelt heeft het duidelijk verklaard dat Amerika niet van plan is te streven naar een onbepaalde verlenging van de 99-jarige lening van bases op sommige Engelse Caraïbische eilanden. Ieder gouvernement voor zich moet trachten in zijn eigen gebied 'n zekere graad van politieke onafhankelijkheid te kweken zonder de soevereiniteit van anderen te na te komen of een of andere nieuwe imperialistische droom te beginnen. Maar gemeenschappelijke problemen die een samenhangend belang hebben, zowel bij de een als bij de ander, moeten gemeenschappelijk erkend en behandeld worden.

De Caraïbische Commissie is een van de centrale elementen in dit proces: een vrijwillige proeve van samenwerking. Het werk van de Commissie staat niet geheel op zich zelf, maar het speelt zich af tegen de achtergrond van de politieke ontwikke-

1) De 28ste September 1943 heeft President Roosevelt het ontwerp van de hier bedoelde wet aan het Congres voorgelegd. Het ontwerp opgesteld door een commissie onder voorzitterschap van den Minister van Binnenlandse Zaken Harold Ickes gaat verder dan de gouverneurskeuze, want 't wil ook dat het volk de gouvernementssecretaris zal kiezen, die bij tijdelijke afwezigheid van den Gouverneur het bestuur in handen neemt.

ling en het stoelt op het werk dat vroeger al ten voordele van de Caraïben gedaan is. Dat oude werk wordt eenvoudiger en meer gezamenlijk gemaakt. Het is een nieuwe manier van behandeling van questies, die in de individuele territoria rijzen, door hen te bezien als regionale problemen, die met gemeenschappelijk overleg het beste kunnen opgelost worden.

De oorlog moge nu de stoot geven, maar een goed ontwikkeld en vredevol Caraïbisch gebied kan nooit meer gemist worden. Amerika ziet nu in dat de politieke en economische stabiliteit van het Caraïbisch gebied, in vrede en oorlog, noodzakelijk is voor zijn eigen veiligheid en Engeland is niet minder overtuigd, dat de welvaart in zijn koloniën onmisbaar zal zijn in de na-oorlogse ontwikkeling van het Engelse Rijk. Deze commissie is in staat zeer effectief tot dit doel mee te werken. President Roosevelt heeft het zuiver uitgedrukt bij zijn bezoek in Mexico: „Wij allen hebben het principieel van onafhankelijkheid (independence) erkend. Het wordt tijd, dat wij nu ook het privilege erkennen van onderlinge afhankelijkheid (interdependence) — de een van de ander.”

Het werk van de Commissie schijnt een proeve van dat privilege van erkenning der onderlinge afhankelijkheid en allen, die belang hebben in het Caraïbisch gebied „mogen zich wel afvragen in hoe ver ook hun medewerking niet tot hun eigen voordeel zal zijn.

De perspectieven gaan misschien nog verder.

Waarom zou hier een gezonde samenwerking niet de lessen opleveren tot voorbeeld van andere koloniale gebieden, ja waarom zou deze techniek, zo zij goed bevonden wordt, niet een aansporing kunnen zijn tot een internationale samenwerking in de grote wereld? De Amerikaanse Voorzitter, Charles W. Taussig is ook in deze richting denkend: „Een van de voornaamste dingen die wij leren, is: dat men een internationaal lichaam kan scheppen, van mensen, die elkander

„kennen en die op een onofficiële persoonlijke basis werken, zodat men dikwijls achterdocht en moeilijkheden kan overwinnen, die een tiental uitwisselingen van diploma-tieke bescheiden niet kunnen verkrijgen.”

Het is dus van belang dat de commissie van samenwerking blijft bestaan. In het Engelse parlement is dan ook de vraag opgeworpen of deze commissie blijvend na de oorlog zal doorwerken, waarop de Minister van Koloniën antwoordde; „Ik kan geen precies antwoord geven, maar ik hoop, dat iets dergelijks zal blijven bestaan.”

Met gespannen aandacht volgen wij in Nederlands West Indie de ontwikkeling van een samenwerking, die dicht in onze buurt zich voltrekt. Te dikwijls misschien missen wij het Nederlandse aandeel; te weinig en te ondergeschikt zien wij misschien de Nederlandse naam in die samenwerking genoemd.

Misschien is de samenwerking inniger dan wij vermoeden, militaire- olie- en bouwbelangen verbieden mogelijk er te veel over te praten, maar het treft ons wel, dat de Commissie op zoveel nuttig burgerlijk terrein werkzaam, alleen nog maar een Engels-Amerikaanse commissie is, terwijl Nederland er tot nu toe nog maar zeer zijdelings bij betrokken is geweest.

Het Caraïbisch gebied is groter dan Portorico en een aantal Engelse eilanden; moet er dus een Caraïbische samenwerking komen, dan moeten ook de anderen hun stem kunnen laten horen. Wij zien met blijdschap een schuchter begin van samenwerking tussen twee bondgenoten, maar een algemene samenwerking zal pas de grote kracht geven voor het hele gebied, waarvan de samenhang toch naar voren geschoven wordt.

Alleen ook een werkelijke samenwerking van allen zal de wind uit de zeilen nemen van dooddoenerspraatjes van op-zich-zelf niets-zeggende frazebrouwers, die op de duur gevaarlijk kunnen worden, als zij maar genoeg meeschreeuwers krijgen.

MR. KIECKENS

Den achtsten December zal het 50 jaar geleden zijn dat een der meest karakteristieke en waardigste personen van Curaçao overleed.

De Amigo di Curaçao van 9 December 1893 bevestigt dit aldus: „Een zware slag zooals sinds het verscheiden onzer Doorluchtige Bisschoppen nog niet gevallen was, heeft gisteren het Vicariaat van Curaçao getroffen. Na een langdurig en bijwijler smartelijk lijden, overleed in den namiddag, de Hoogerw. Heer Mgr. Ferdinand Eduard Cornelis Kieckens. In hem verliest de Katholieke kerk op dit eiland een harer waardigste priesters, de missie een harer ijverigste arbeiders en menig particulier een oprechten raadsman en vriend.”

Een kleine hulde te brengen aan deze inderdaad grote figuur is het doel van dit artikel.

Den 11den April 1827 te Breda geboren, uit zeer gefortuneerde ouders doorliep hij, na de lagere school, de klassen van het gymnasium in zijn vaderstad. Gingen misschien zijn gedachten eerst uit naar de juridische of medische wetenschappen, gedurende zijn studie jaren rijpte een geheel ander idee in hem, zodat hij zich tenslotte aanbood bij het Groot Seminarie te Hoeven. In deze tijd werden er door Mgr. Niewindt herhaal-

delijk oproepen gedaan in het moederland om meer priesters voor zijn missie. Misschien dat juist naar aanleiding hiervan zich bij Kieckens het verlangen openbaarde zijn leven in dienst te stellen voor de geestelijke en tijdelijke verzorging zijner geloofsgenoten in de missies; in ieder geval bood hij zich in 1849, bij gelegenheid van een bezoek van Mgr. Niewindt aan het Groot Seminarie te Hoeven, voor Curaçao aan, waar hij den 23sten November voet aan wal zette en het jaar daarop den 25sten Mei de priesterwijding ontving.

Het jongste portret dat wij van hem bezitten, doet hem terstond kennen als een man van energie, een eigenschap welke op de foto, die ongeveer op zijn 60ste jaar genomen moet zijn, nog duidelijk naar voren springt al schijnt het hier meer of we een echte Nederlandse Capucijn van de oude garde voor ons hebben: een paar heldere ogen, een licht samengeknepen mond, waarboven een zwarte snor die overgaat in een enigszins gedunde en wat krullige baard, het geheel een beeld van eenvoud, een andere eigenschap, welke treffend in zijn leven tot uitdrukking komt.

Komend uit een meer dan welvarend milieu viel hem de barre armoede der lagere bevolking van die dagen des te meer

op, een ervaring die in de loop der jaren door talrijke gebeurtenissen verruimd werd. Gedurende de eerste jaren van zijn priesterlijke arbeid, had Kieckens het geluk samen te werken met een andere kapelaan der St. Anna kerk, de Eerw. Heer van Roermund, een zeer charitatief mens, van wien men zegt dat hij tijdens zijn leven alles aan de armen had weggegeven, zodat zelfs het bed, waarop hij stierf, niet meer het zijne kon genoemd worden.

Beiden, Brabanders van geboorte, voelden zij zich niet alleen om deze reden tot elkaar aangetrokken, maar vooral omdat hun inzichten zich in grote lijnen dekten, al zou Kieckens nog meer vooruitstrevend zijn. Getuige als hij was van de meer dan treurige wijze, waarop de armen in de stad begraven werden, werd van Roermund de initiatiefnemer van een vereniging waaraan wij nu misschien weinig waarde hechten, maar welke in die tijden een unicum was n.l. een vereniging, genaamd „R. K. Begravenissocieteit de christelijke weldadigheid” die er vooral op uit was de armen een meer fatsoenlijke en menswaardige begravenis te geven.

Wanneer het in latere jaren, ook na de emancipatie, nog is voorgekomen dat, toen men een dode begraven moest, de burens bij gebrek aan een kist eenvoudig de deur van de hut, waarin de arme gestorven was, uit de hengsels lichtten, deze in tweeën sloegen, waartussen men de dode vastbond, dan moeten in vroeger dagen de toestanden dikwijls nog droeviger geweest zijn.

Kort na de oprichting van deze vereniging, kwam Kieckens als president er van aan het hoofd te staan. Breed van inzicht als hij was, begaafd ook met een nuchtere kijk, oordeelde hij terecht dat het terrein der Christelijke weldadigheid groter ruimte beslaat dan zeven voet lengte en drie voet breedte, de omvang van een grafkuil.

Iederen dag toch opnieuw, viel het hem op, wanneer hij de behuizingen van armen en gebrekkigen bezocht, hoe beklagens-

waardig deze lieden eraan toe waren. Het oordeel van Mgr. Niewindt hierover was zeker geheel het zijne. „Akelig waren de schouwtonelen, die wij in dit opzicht ondervonden hebben; dikwerf, ja zeer dikwerf, hebben wij hier mensen zien sterven, niet slechts uit gebrek aan geneeskundige hulp, maar uit gebrek aan behoorlijke verzorging en huisvesting. Somwijlen lagen ze op de de vochtige aarde of ruwe stenen uitgestrekt, zonder zelfs iets te hebben om hun hoofd op neer te leggen” (Dahlhaus, Een levensschets, blz. 373)

Kieckens nam het besluit hierin verandering te brengen en doortastend als hij was, zou hij het ook voltooien. Wilde hij aanvankelijk 'n soort van wijkverpleging, waarvan de leden de zieken in huis zouden bezoeken, na herhaalde pogingen leek hem dit onmogelijk en van geen blijvende waarde voor dien tijd. Maar Kieckens was niet zo spoedig uit het veld geslagen; een eerste mislukking vermocht niets anders dan zijn ijver vegroten. De zieken moesten geholpen worden en dat zou hij bereiken.

Kieckens legde zijn plannen voor aan Mgr. Niewindt, die een en al enthousiasme was, doch zelf geen middelen bezat om iets dergelijks in het leven te roepen. Met zulk een vuur verdedigde Kieckens zijn plan dat de Bisschop hem tenslotte toestond, met toestemming van het Gouvernement, een collecte in de stad te houden, welke boven verwachting slaagde en de som van f. 3000,— opbracht. Aangespoord door dit succes, stelde hij den Bisschop voor, de Zusters van Breda, die hij van nabij kende, voor de ziekenverpleging op Curaçao te vragen. Zelf aarzelde hij geen ogenblik om te beginnen Ofschoon de som lang, niet voldoende was om zijn plan te verwezenlijken, n.l. het kopen van een huis, waar hij een hospitaal zou beginnen, kocht hij toch een huis „op den berg”, in de tegenwoordige Yzerstraat, ongetwijfeld uit zijn persoonlijk vermogen bijpassend wat er aan kapitaal ontbrak, nodig voor de inrichting.

Daar ontving hij, enige tijd later, de drie eerste zusters, die, na aankomst, voorlopig hun intrek hadden genomen bij de Zusters van Roosendaal in het St. Martinusgesticht, en het tekent de eenvoud van den man, „die dagelijks het een of ander (kwam) brengen, ons toevoegende, „dat heb ik weer moeten aannemen, ik kon er niets aan doen,” of hij bracht ons iets van zijn meubelen die hij meende te kunnen missen.” (Gesch. St. Eliz. Hosp. Jac van Baars blz 44)

Die eerste dagen hebben hem veel hoofdbrekens gekost, zoodat het voorkwam dat hij niet wist wat aan te vangen, of ook „dat hij niet meer dan 30 cent had, en alle ogenblikken vreesde dat de overste hem geld zou vragen, om in het noodzakelijke te voorzien.” (idem blz. 41.)

Toch bleek dit huis reeds na enige tijd te klein, en het was vooral Kieckens weer, die de aandacht vestigde op het terrein, waarop nu het hospitaal staat, dat hem voordelig te koop was aangeboden en waar op 3 Augustus 1857 de eerste steen gelegd werd. Dit terrein lag juist tegenover het oude melaatsen- en krankzinnigengesticht, op het Rif, waarvan de administratie en verpleging in 1856 aan de directie en zusters van het gasthuis waren opgedragen.

Deze overname is een weldaad geweest.

De stadsdokter Th. de Veer, ooggetuige van de zelfopoffering der zusters, raadde den Gouverneur aan de verpleging van melaatsen en krankzinnigen aan de Zusters toe te vertrouwen (Handschr. 1897 arch. hosp.) Er heersten daar immers ongelofelijke wantoestanden. „De mensen die in dat huis werden opgenomen verkeerden in den jammerlijksten toestand; dikwerf leden zij gebrek aan voedsel en kleeding, waren gelogeerd op een wijze, die minder was dan wij gewoon zijn aan onze huisdieren, in welke wij eenig belang stellen, te geven; in één woord, die menschen kon men beschouwen als de ongelukkigsten onzer natuurgenooten. Niemand zag naar hen om, behalve onze

geestelijken, die hen kwamen onderrichten, een woord van troost toespreken en hun de H. H. Sacramenten toedienen.

Eindelijk heeft onze Gouverneur hen onverwacht bezocht en gevoelde zich geheel verontwaardigd. Een der gevolgen is geweest dat hij de administratie onttrokken heeft aan diegenen, die ze in handen hadden en ze gesteld heeft in handen der directie van ons het vorig jaar opgericht gasthuis, waarvan de Eerw. Heer Kieckens president is. Met dezen heeft de Gouverneur een belangrijke conferentie gehad, waarbij hij niet alleen het volste en vleidendste vertrouwen in hem heeft getoond, maar ook den wensch heeft geuit dat dit huis evenals ons gasthuis door Zusters zal worden verzorgd.” (Een levensschets blz. 47.)

Dit compliment voor Kieckens toont reeds hoezeer zijn werk gewaardeerd werd. Van nature geneigd om de armen te helpen, gaf hij zich toch, na dit eerste succes, met vernieuwde ijver aan zijn werk.

De moeilijkheden die hij ondervond konden zijn werkkraft niet verminderen; lenend en schuldenmakend, bedelend en afbetalend, beschouwde hij de bouw van het hospitaal als zijn persoonlijke zaak. Zelf stak hij ook de handen letterlijk uit de mouwen. De vloer en het altaar voor het nieuwe hospitaal tekende hij en werkte aan de afwerking mee. Dan weer schilderde hij voor de kapel een kruisweg op glas, die hem echter maar matig beviel, daar hij reeds in 1867 een nieuwe uit Nederland meebracht. (Dagboek Moeder Ursula arch. hosp.)

Herhaaldelijk reisde Kieckens naar Nederland, sprak met verschillende instanties over zijn werk, collecteerde en kwam steeds weer met iets nieuws terug. Vooral, nadat hij eenmaal bezit had genomen van zijn vaderlijk erfdeel, heeft hij dit vermogen grotendeels besteed ten behoeve der zieken en aan alle soort werken van liefdadigheid.

Toch mogen wij niet menen dat Kieckens in zijn zucht naar weldadigheid de rechte

rede uit het oog verloor; bij alles was hij een economisch mens, wat wel hieruit blijkt dat hij het gouvernement later zelf de middelen aan de hand zou doen, hoe door vereenvoudiging van de administratie, de uitgaven voor zieken enz. bezuinigd konden worden.

In het jaar 1860 werd Kieckens, bij de ambtsaanvaarding van Mgr. Kistemaker tot Pastoor der St. Annakerk benoemd. De volgende jaren zou hij weer een bijzondere activiteit aan den dag leggen. Gedurende de pokkenepidemie die het eiland van 1862-63 teisterde, verzocht het gouvernement om Zusters voor een huis te Pietermaai (Chère asile), waar deze lijdens verpleegd zouden worden, terwijl alles onder leiding van Kieckens zou komen. Hier bood zich wederom een gelegenheid aan, waarbij hij de drang van zijn hart kon volgen. Volgens persoonlijke aantekeningen van Kieckens stierven er 390 personen aan de ziekte, doch wat Kieckens niet vertelt, laat Gouverneur J. D. Crol ons weten, die bij het ontslag van de laatste pokkenlijder, de Priesters en Zusters bedankte maar speciaal, ook namens den Koning dank bracht aan „Kieckens, die onvermoeid en met zelfopoffering, geen gevaar ontziende, de lijdens heeft bijgestaan” (Arch. Ap. Vic.)

Kort hierna nam Kieckens, om gezondheidsredenen, ontslag als Pastoor der St. Annakerk, vestigde zich weer in het hospitaal, waar de vreugde der Zusters zo groot was, dat zij een speciaal „vreugdefeest” vierden om zijn terugkeer. Daar vierde hij den 26sten Mei 1875 zijn zilveren Priesterfeest, dat reeds daags te voren in de St. Annakerk met grote luister herdacht was, omdat hij in die dagen bovendien nog Administrator van de Missie was, een functie die hij tot tweemaal toe, bij afwezigheid en dood van de Bisschop, heeft waargenomen.

Men zou na dit alles menen dat Kieckens wel onafscheidelijk aan de Missie van Curaçao verbonden zou zijn; toch zien we dit

leven plotseling een andere wending nemen. Al is ons de eigenlijke reden onbekend, het is een bewijs te meer, dat zijn activiteit en idealisme in de loop der jaren nog niets had ingeboet. Het idee is waarschijnlijk niet van hem zelf uitgegaan. Immers we lezen dat op 29 October 1878 J. A. te Riele, Pastoor te Aruba, verlof ontving „om op de kust, tegenover Aruba gelegen schiereiland Goagiri enige zaken van geestelijke aard te termineren”. Waarschijnlijk was hij zo getroffen door de ellende, die hij daar met eigen ogen aanschouwde dat hij het plan opvatte zich blijvend te Goagiri te vestigen, om zich te wijden aan de bekering der Indianen aldaar, „iets, waarin de Bisschoppen van Venezuela nimmer te voren geslaagd waren, ondanks de vele pogingen”. Met het doel enige medearbeiders te zoeken, vertrok te Riele naar Nederland, doch, wie zich ten slotte aanbod, was Kieckens, die ofschoon reeds 53 jaar oud, zich nog krachtig, of minstens toch nog idealistisch genoeg gevoelde om een nieuw, geheel onbekend arbeidsveld te betreden.

Met toestemming van de Kerkelijke Overheid, vertrokken zij te samen op 11 Mei 1880 naar Rio Hacha, waar ze acht dagen later aankwamen. Kieckens had alle onkosten voor de uitrusting op zich genomen.

„In de annalen dier missie der Spaansche Paters Capucijnen aldaar, staat opgetekend, dat die beide priesters de eerste moeilijkheden van het apostolaat met geduld en inspanning wisten te overwinnen. Meermalen moesten zij het troebel water drinken, waarmee ook de dieren hun dorst lesschen. Met verachting van de vele gemakken, waarvan zij te midden van de beschaving hadden kunnen genieten, deelden zij hier de armoede en ontbering der inboorlingen. Doch ondanks al hun ijver en groote liefde voor deze ongelukkigen, om hen voor het ware geloof te winnen, was het hun ten laatste onmogelijk den benarden toestand vol te houden. Zij zouden beiden van honger en ontbering zijn omgekomen, indien zij niet

tijdig de missie verlaten hadden. Alles wat zij aan kerkgoederen hadden meegebracht, stonden zij aan de Paters Capucijnen af en keerden, na zes maanden van gebrek en offerende liefde, naar Curaçao terug, waar zij 9 October 1880 aankwamen. (Gesch. Hosp. Jac. van Baars blz. 109.)

Mislukking van het plan lag voorzeker niet aan Kieckens, ontbering had hem nooit afgeschrikt, „wonend in een huis voor de armen bestemd, leefde hij gelijk een hunner, terwijl hij zijn fortuin gebruikte tot leniging van nooden”. (Gesch. Hosp. Jac. van Baars blz. 133), maar ook hij moest hier ondervinden dat de geest groot, de natuur evenwel niet tegen alles bestand is.

Juist op tijd was hij teruggekeerd, want bij het 25 jarig bestaan van het hospitaal, ontving Kieckens de boodschap dat hij tot Geheim Kamerheer van Z. H. den Paus benoemd was, een hulde alleszins verdiend.

Opnieuw stelde Kieckens zich in dienst van het Vicariaat. Ofschoon een otium cum dignitate hier niet vreemd zou geweest zijn, dacht hij toch niet aan rusten. Niet alleen trok hij uit om te preken — Kieckens was een zeer gezien predikant, die herhaaldelijk gevraagd werd voor tridua, feestpredicaties en retraites — maar zelfs in zijn levensavond zou hij nog het bewijs leveren, dat hij nog even doorzettend, even vasthoudend en even idealistisch was, als in vroeger dagen.

In de Amigoe van 1885 wordt het jaar 1885 het emancipatie-jaar genoemd van het katholieke onderwijs.

In dat jaar werd ook het eerste katholieke schoolbestuur in het leven geroepen waarin, als vanzelfsprekend, Kieckens ook zitting had.

Had reeds Mgr. Niewindt indertijd pogingen in het werk gesteld om de Fraters van Tilburg aan het onderwijs op Curaçao te verbinden, wegens gebrek aan krachten was dit plan niet uitgevoerd kunnen worden. Mgr. van Ewijk probeerde het opnieuw, eveneens zonder gevolg, om dezelf-

de begrijpelijke redenen. Doch in 1885 zette ook Kieckens, als lid van de schoolcommissie zijn schouders onder het werk. In een brief aan de Superior der Fraters van Tilburg, somde hij al het goed op dat de Fraters op Curaçao zouden kunnen bewerken en bepleitte op welsprekende wijze het katholieke onderwijs, terwijl hij zijn brief besloot met de volgende woorden: „Ik ben nu tot U, Hoogeerw. gekomen met tirailleursvuur, maar als Uw hart gepantserd blijft, dan komen wij tot U met Krupp-kanonnen.”

Deze brief had het gevolg dat na enige onderhandelingen besloten werd: de Fraters zouden zich in 1890 op Curaçao komen vestigen. Het was prachtig, maar Kieckens had geheel andere plannen. Hij zag liever de Fraters terstond hier. Uit zijn eigen beurs kocht hij een terrein, in de nabijheid van het hospitaal „San Fuego”, voor den prijs van f10.000.

Het volgend jaar maakte hij een reis naar Nederland, waar hij ogenblikkelijk de Fraters te Tilburg bezocht. Kieckens legde zijn plannen uit, beredeneerde en bepleitte zijn werk, en zo overtuigend was zijn betoog, dat wat niemand mogelijk had geacht, gebeurde en hij reeds op 16 October 1886 terugkeerde met de drie eerste Fraters, vier jaar voor de eigenlijke afspraak. Kieckens voelde zich verplicht het nieuwe werk, waaraan hij zich gegeven had, te ondersteunen, zo goed hij kon. Niet alleen had hij het terrein „San Fuego” uit zijn persoonlijk vermogen bekostigd, doch ook de bouw in de volgende jaren, de uitbreiding van 1886-1887 is slechts mogelijk geweest door zijn ruime bijdragen. Als lid van de schoolcommissie had hij een plan in zijn hoofd dat hij met grote voortvarendheid heeft uitgewerkt. Evenals op het Brionplein voor meisjes, wilde hij in de omgeving van „San Fuego” ook een onderwijscentrum voor jongens, ook voor de volkskinderen. In de onmiddellijke nabijheid verrees de St. Vincentiuschool, waarvan Kieckens met zijn

geld de bouw weer mogelijk maakte.

De bedragen die Kieckens voor liefdadige doeleinden beschikbaar heeft gesteld, zijn niet te benaderen, maar het moet enorm geweest zijn. Alleen aan het hospitaal besteedde hij in de laatste jaren de som van f50.000, de kapel van Welgelegen werd door hem bekostigd, het St. Thomas College en de St. Vincentiuschool kwamen voor een groot deel van zijn hand, ongeacht nog de bijdragen, die hij in stilte aan armen en behoeftigen uitdeelde.

Kort voor zijn dood, welke op 8 December 1893 plaats vond, schonk hij nog alles weg wat hij bezat en kon toen lachend zeggen: „Nu bedank ik God, want ik heb nu niets meer, en beschouw nu alles wat ik krijg als een aalmoes.” (Gesch. hosp. Jac van Baars blz. 133.)

Eerst begraven op het kerkhof aan de

Rodeweg, werd zijn lijk den 24sten Februari 1896 plechtig bijgezet in de kapel van het hospitaal, waar een monument werd opgericht, vervaardigd door Margry en Snickers. Sinds enige jaren rust het stoffelijk overschot in de binnencour van het hospitaal waar eens de kapel was.

„Dat onze bijzondere scholen zoo bloeien, moeten wij ook weer toeschrijven aan zijn edelmoedig hart; dat zoovele kerken en liefdadige instellingen konden worden opgericht is ook zonder twijfel omdat men niet te vergeefs aanklopte bij dezen grooten man, die in alles de glorie des Heren zocht,” schreef men bij zijn dood van hem. Inderdaad Kieckens was groot in zijn liefde voor de armen en verlatenen, groot in de eerste jaren van zijn arbeid evenzeer als in zijn laatste, groot in alles wat hij ondernam, omdat hij zich zelf wist te vergeten.

De plantenwereld van onze Benedenwindse Eilanden *)

door Dr. J. H. WESTERMANN.

Het karakter van de flora van Aruba, Curaçao en Bonaire wordt in hoofdzaak bepaald door het klimaat, dat op zijn beurt ten nauwste samenhangt met de aardrijkskundige ligging. Er is geen andere eilandengroep in de Caraïbische Zee, waar op landschapsbeeld en plantenwereld een sterker stempel van droogte is gedrukt dan de Benedenwindse Eilanden. Zij behoren tot het gebied van grote droogte, dat zich uitstrekt langs de Noordkust van Colombia en Venezuela¹⁾. De hoge, gelijkmatige temperatuur en de naar verhouding geringe regenval (jaargemiddelde ongeveer 550 mm; hoogste maandgemiddelden in October, November, December, Januari, te zamen de regentijd vormende: 50—120 mm) zijn kenmerkend voor een tropisch steppenklimaat. Uiteraard is de verdamping in zulk een klimaatgebied zeer groot, en deze wordt op onze eilanden nog sterk verhoogd door de zeer constant waaierende passaatwind, waarvan de directe invloed te zien is in de zogenaamde windbomen. (Het zijn dus in de eerste plaats de tropische temperatuur, de geringe regenval en de daarmee gepaard gaande hoge verdamping, die de vegetatie op de Benedenwindse Eilanden en op het tegenoverliggende kustland van Zuid-Amerika beïnvloeden en die er het armoedige en opvallende, zogenaamd xerophile (=droogteminnende) karakter aan hebben gegeven.

Er is grote overeenstemming tussen de flora van de Benedenwindse en Bovenwindse Eilanden; hetgeen echter niet wegneemt, dat de vegetatie van Aruba, Curaçao en Bonaire nauwer verwant is met die

van Zuid-Amerika dan met die van Noord-Amerika. Het is inderdaad merkwaardig, welk een treffende gelijkenis er bestaat tussen het algemene begroeiingsbeeld van onze eilanden en dat van bijv. het kustland van Noordwest-Venezuela, en zulks ondanks het uiteenlopende geologische karakter van beide gebieden. Immers, wat de geologie betreft, hebben we op onze eilanden hoofdzakelijk een ondergrond van diabaas en andere vulkanische gesteenten, klastische²⁾ en kiezelige sedimenten uit het Krijttijdperk, benevens jonge koraalkalk³⁾, in genoemd kustland vrijwel uitsluitend Tertiaire en Kwartaire zanden en kleien. En de gevolgtrekking kan gemaakt worden, dat in dit kustgebied van Noordelijk Zuid-Amerika de plantengroei in het algemeen meer beheerst wordt door het klimaat dan door de bodemsoort: vegetatie van zogenaamde klimatologische xerophyten („xeros” = droog, „phyton” = plant).

Deze regel geldt niet voor de xerophile vegetaties, die bijvoorbeeld in Suriname en op de Grote Soenda Eilanden van Nederlands Oost-Indië

*) Dit artikel is bestemd voor de herdruk van „Plantkunde van Curaçao voor Mulo,” welke herdruk na de oorlog zo spoedig mogelijk in Nederland ter perse gaat.

1) Fr. M. Realino. „De Nederlandse Antillen en de overige eilanden van de Caraïbische Zee, Venezuela en Colombia” — Curaçao 1938 (blz. 21 — 25)

2) Klastische gesteenten == gruisgesteenten

3) Fr. M. Realino l. c. blz. 14, 96, 115.

voorkomen. De savannes van Suriname en de natuurlijke „padangs” van Sumatra en Borneo, gelegen temidden van tropisch regenwoud, bezitten een xerophile vegetatie, niet tengevolge van het klimaat, dat daar immers vochtig-tropisch is, maar van de onvruchtbare, water-arme bodem: vegetatie van de zogenaamde edaphische xerophyten („edaphos” = bodem.)

De xerophile flora, die kenmerkend is voor de Benedenwindse Eilanden, bestaat derhalve uit plantensoorten, die zich aangepast hebben aan de hoge temperatuur en grote verdamping, en die lange perioden van droogte kunnen weerstaan: klimatologische xerophyten.

Xerophyten bezitten of waterreservoirs in hun stengels of bladeren, of inrichtingen waardoor te sterke verdamping wordt tegengegaan, of beide. Onder hen treffen we geen hoge bomen aan, maar wel veel lage boompjes met vlakke, schermvormige kruin, en struiken veelal met gedoornde stammen en takken, leerachtige bladeren en ingesneden loof, dat gemakkelijk een van de wind af gerichte stand kan aannemen om zodoende de verdamping te verminderen. De bekendste zijn de dividivi (*Caesalpinia coriaria* Willd.), die ook kunstmatig bijgeplant en uitgezaaid wordt, de brasiya of campèshi (*Haematoxylon braziletto* Karst.; verfhout), de verschillende *Cassia*-soorten (bruska), de indju (*Prosopis juliflora* D. C.), de matgalinja (*Acacia tortuosa* Willd.), alle Leguminosen. Tevens behoren ertoe verschillende Euphorbiaceeën of Wolfsmelkachtigen, waaronder de wilde salie (*Croton flavens* L.) en de gevreesde bringamosa (*Jatropha urens* L.¹) algemeen voorkomende soorten zijn. Van andere families kunnen genoemd worden de bekende oliva of oleifi (*Bontia daphnoides* L.), wayaka of pokhout (*Guaiacum officinale* L.), en de soorten van 't geslacht *Cápparis*.

Voorts zijn er onder de xerophyten een aantal planten met onderaardse knollen of met vlezig stengels en bladen, veelal gedoornd en gestekeld, zoals de Aloë's, Agaves en Cactaceeën. De aloë (*Aloë vera* L.) is ingevoerd en gekweekt, echter gedeeltelijk verwilderd. Onder de Agaves vinden we gekweekte vormen (bijv. de pita, *Agave sisalana* Perr.) en wilde soorten; van de laatste is *Agave vivipara* L. de bekendste en meestvoorkomende. Van de Cactussen zijn het vooral de cadushi (*Cereus repandus* (L.)), de cadushi pushi (*Cephalocereus lanuginosus* (L.)) de datu (*Lemaireocereus griseus* (Haw.)), de melocactus en de infrouw (*Opuntia wentiana* Br. et R.), die overheersen.

Hoezeer ook tengevolge van de klimatologische omstandigheden de doorsnee-vegetatie bestaat uit de zo juist beschreven armoedige en onsamenhangende xerophile plantengemeenschappen, toch vertonen de eilanden in hun begroeiing ook andere aspecten. Deze verschillen in de begroeiing zijn doorgaans niet gebonden aan de veranderingen in de bodemgeaardheid.

De min of meer gelijkmatige verspreiding der plantensoorten over verschillende geologische formaties wijst er op, dat de ondergrond weinig invloed heeft op het karakter der begroeiing. Desalniettemin dragen bijv. de kalkplateau's vormen, die elders niet of nauwelijks groeien. Eén der merkwaardigste van deze kalkminnende planten is de zeldzame cactus *Mammillaria simplex* Haw.

Hoofdzakelijk houden de verschillen in de begroeiing verband met de topografische gesteldheid en de daarmee samenhangende bo-

1) Het hoofdvegetatie-type der eilanden draagt de naam van het geslacht: *Croton*-vegetatie (Suringar 1886, Boldingh 1914.)

dem- en luchtvochtigheid. Zo is er gewoonlijk een duidelijk verschil in dichtheid van het plantenkleed voor de Noordoosthellingen, die aan de uitdrogende werking van de passaat blootgesteld, armelijk begroeid en bijna kaal zijn — en de in de luwte gelegen en met groen rijker getooide Zuidwesthellingen, al zijn de soorten meestal dezelfde.

Voorts bezitten de vochtige, lage dalen, waar zich het grondwater verzamelt, een rijkere meer samenhangende en gevarieerde plantengroei dan de heuvels er omheen. Behalve de gewone xerophyten, die vrijwel nergens ontbreken, ontmoeten we hier de zogenaamde **trophophile soorten** (verandering-, afwisseling-minnende soorten; „tropos” = keer, wending, wisseling), die aangepast zijn aan de afwisseling van droogte en vochtigheid, en waarvan verschillende hun bladeren verliezen in de droge tijd, en de **hygrophile** (= vocht-minnende) planten, die uitsluitend in vochtige omgeving voorkomen.

Het is te begrijpen, dat de xero —, tropo — en hygrophile planten geen scherpbegrensde groepen vormen, en dat het vaak niet zo gemakkelijk is om een soort als xero — of tropophiel te bestempelen, dan wel als tropo — of hygrophiel.

Van de oorspronkelijke boomflora in de vochtige dalen is niet veel over gebleven, aangezien de valleien reeds eeuwen lang in gebruik zijn genomen voor beplanting met cultuurgewassen, zoals „kleine mais” (*Andropogon sorghum* Brot.) en met vruchtbomen („hofjes”). Van de gekweekte en kunstmatig van water voorziene vruchtbomen zijn de meeste **hygrophyten**. We noemen bijvoorbeeld de mango, mispel of sapotille, zuurzak, advocaat, cashu, papaya, kokospalm, bananen en bacoven. Andere gekweekte bomen zijn tropophiel, zoals de tamarinde, de guyaba, de knip of kenepa (*Melicocca bijuca* L.) en de savonetappel (*Sapindus saponaria* L.),

terwijl bijv. de oleander, de Citrus-soorten en de vijg (*Ficus carica* L.) meer xerophiel zijn.

De oorspronkelijke boombestanden zullen wel hoofdzakelijk uit tropophyten hebben bestaan, zoals de volgende, nog tamelijk veel voorkomende soorten: de kers of shimarúku (*Malpighia glabra* L.), de kalebas (*Crescentia cujete* L.) de tot dezelfde familie als de kalebas behorende kibrahacha (*Tecoma chrysantha* D. C.); voorts de barba di jonkuman (*Albizia lebbek* Benth.), de soorten van het geslacht *Bursera* (bijv. palu siya) en de manzanilla of manzalinja (*Hippomane mancinella* L.). De manzalinja vormt hier en daar in de dalen en aan de lage kust typische hoewel kleine bosbestanden. Waarschijnlijk kunnen we onder de tropophile planten eveneens rangschikken de wijdverspreide bèshi di kalakuna of dreifi shimarón (*Coccoloba diversifolia* Jacq.) en de zeedreifi (*Coccoloba uvifera* Jacq.).

Aan de slijkerige oevers van de binnenbaaien treft men een **halophile** (= zoutminnende) vegetatie aan, waarin de Mangroven met hun merkwaardig adem- en steltwortels de eerste plaats innemen: mangel blancu (*Avicennia nitida* Jacq.) en mangel tan (*Rhizophora mangle* L.); en voorts *Laguncularia racemosa* Gärtn. Ze groeien slechts daar waar òf voortdurend zout- of brakwater staat òf geregeld overstroming plaats vindt (vloedbossen). In de ziltige bodem nabij de kust voelen zich tevens goed thuis de reeds eerder genoemde manzalinja en de kokospalm (gekweekt).

Rondom de kleine zoutwaterplassen op de jonge, in subrecente tijd drooggekomen kalkriffen vinden we andere vertegenwoordigers van deze kust-of zgn. **littorale flora**, bijv. *Batis maritima* L. en *Sesuvium portulacastrum* L., beide door hun typisch uiterlijk bekend onder de naam banana di rif; verder *Suriana maritima* L.

en *Conocarpus erecta* L. de laatste evenals *Avicennia mangel* blancu genaamd. Algemeen voorkomende en gemakkelijk onderscheidbare soorten van het rif zijn voorts *Gundlachia corymbosa* Britt. en *Erithalis fructicosa* L. (*lumbra blancu*), maar men vindt deze ook op andere plaatsen.

Het is begrijpelijk dat in verband met de schaarste aan zoet water op de Benedenwindse Eilanden echte waterplanten (hydrophyten) een uiterst beperkte verspreiding hebben.

Merkwaardig is de nauwe verwantschap van de kleine Curaçaose zoetwaterflora met de Nederlandse, zij het hoofdzakelijk voorzover het de families en geslachten betreft.

Het eendekroos *Lemna* en het zogenaamde wortelloos kroos van het geslacht *Wolffia* zijn allebei bekenden uit de vaderlandse sloten en plassen. De Curaçaose waterlelie *Nymphaea ampla* D. C. is nauw verwant aan de alombekende *Nymphaea alba* L. van Nederland. Hetzelfde geldt voor de waterweegbree van het geslacht *Echinodorus*, en voor het nimfkruid *Najas*. Tot de familie der Fonteinkruidachtigen behoort de soort *Ruppia maritima* L., die zowel in Nederland als op de Benedenwindse Eilanden een plant van het brakke water is. Vertegenwoordigers der Waterkaarden (*Hydrocharitaceae*) zijn inheems in beide streken. Niet zozeer een waterplant als wel een moerasplant is de Curaçaose lisdodde van het geslacht *Typha*, een neefje van de Nederlandse lisdodden. Behalve *Nymphaea* behoren de genoemde water-en moerasplanten alle tot de Monocotylen of Eénzaadlobbigen.

De tropophile, hygrophile en halophile plantengemeenschappen van de vochtige dalen en de kuststreken hangen derhalve samen met de rijkdom van zoetwater, respectievelijk brak- of zoutwater in de bodem. De typische weelderige „berg”vegetatie, gelijk we die aantreffen in de hoogste delen

van het heuvelland, in het bijzonder op de van de wind afgekeerde Zuidwesthelling van de top van de St. Christoffel op Curaçao, dankt haar bestaan niet zozeer aan het voorkomen van rijkelijk bodemwater als wel aan de sterk verhoogde neerslag en in de grotere luchtvochtigheid, een gevolg van de hoge ligging. Op de bomen en struiken groeien hier opvallend vele **epiphyten**, bijv. de beide Orchideeën-soorten *Schomburgkia tibicinus* Batem. en *Brassavola nodosa* Lindl.; verscheidene Bromeliaceeën (de teku di palu en de barba di cadushi, beide behorend tot het geslacht *Tillandsia*), de varen *Polypodium aureum* L. en baardmossen van het geslacht *Usnea*. Typisch is de ondergroei van de teku, *Bromelia lasiantha* Willd., met zijn stekelige bladrozetten. De kruipcactus *Acanthocerus tetragonus* (L.) klimt er over rotsen en boomtakken (deze komt eveneens voor op Aruba, in drogere omstandigheden en heeft overigens een grote verspreiding buiten de eilanden; in Noordwest-Venezuela is het een plant van het iets vochtiger laagland.

Zeer opvallend op de Benedenwindse Eilanden is het verschil in voorkomen van het landschap gedurende en kort na een regenperiode — en tijdens de droge maanden. Tenminste wat betreft de streken waar geen kunstmatige bevoeiing plaats vindt. Overvloedige regenval doet overal jonge spruiten en bladeren uitbotten. De bomen en heesters krijgen een fris groen voorkomen. De kale heuvels worden tijdelijk bedekt met een groen kleed van grassen en één- of meerjarige kruiden, waaronder de rankende winde-soorten van het geslacht *Ipomoea*, met fraaie, lichtviolette, trechtersvormige bloemen, de anglo (*Tribulus terrestris* L.) met zijn aardige goudgele bloempjes en de paarsbloemige scopet (*Ruellia tuberosa* L.) een voorname rol spelen. Trouwens de meeste planten bloeien in deze tijd, waarin tevens het insectenleven — zo

belangrijk voor de bestuiving der bloemen—zich het sterkst ontplooit.

Weinige weken na de laatste flinke regenbui is echter al dit plantenschoons verdord en verdwenen. De heesters en vooral de bomen blijven het langst groen, maar met het slinken van de watertoevoer uit de bodem en de naar verhouding grotere verdamping aan de bladoppervlakte verwelken en verdorren op den duur ook bij deze de bladeren.

Daarna verliest het landschap haast alle kleur. Enkele bomen hebben weliswaar in de nu volgende droge tijd hun vaste bloei-periode, bijv. de infrouw, de palu siya, de kibrahacha, de wabi, de indju en de dividivi, welke laatste verschillende malen per jaar bloeit en vrucht zet. Maar de bloeiwijzen van de wabi, de indju en de dividivi bestaan uit weinig opvallende aartjes en trosjes van lichtgele bloempjes, en over het algemeen krijgen de eilanden een erg doods aanzien. Tekenend voor deze droge periode is wat Rijkens schreef (1907:)

„De kale heuvels en rotsen, de met dorre maisstoppels en opuntia's bezette velden, de bladerlooze boomen in de heggen, de stugge, zwaargedoornde cactussen, ze vormen samen een onuitsprekelijk triest én naar-

geestig geheel, en men is geneigd zich af te vragen of dit werkelijk hetzelfde land is, dat nog slechts een paar maanden geleden zulk een lachend aanschijn had.”

Intussen bieden zelfs in de droge tijd onze eilanden voor natuurliefhebbers voldoende wetenswaardigheden op botanisch en ander gebied om hen te verlokken de „koeoekoe” in te gaan.

We kunnen dit hoofdstuk over de plantenwereld besluiten met de opmerking, dat niettegenstaande de naar verhouding ongunstige levensomstandigheden de flora van Aruba, Curaçao en Bonaire toch zeer vele geslachten en soorten rijk is (zie Boldingh's werken.) Een ernstige verarming van de vegetatie en de houtopstanden, door de eeuwen heen, is echter niet uitgebleven, als gevolg van de vrijwel niets ontziende vraatzucht der tienduizenden halftamme en verwilderde geiten en schapen, en voorts door het roekeloze kappen van meer of minder waardevol hout voor export (bijv. verfhout) en voor het verkrijgen van brandhout en houtskool. De met de vernietiging van het plantenkled en de uitroeiing der houtopstanden gepaard gaande bodemverarming en bodemafspoeling is heden ten dage duidelijk zichtbaar op verschillende plaatsen.

Uit de annalen van alle volken gaat slechts één kreet op, om te tonen hoe de oorlogsgesel immer woedt naargelang de ondeugden der landen; zodat er altijd overstroming is van bloed, als er overstroming is van misdaden.

Joseph de Maistre.

Zij die bidden, doen meer voor de wereld dan zij die strijden; als de wereld van kwaad tot erger vervalt, is dat, omdat er meer gestreden dan gebeden wordt.

Donoso Cortes.

VICTORY LUBRICATING SERVICE

SALINJA No. 157
TELEFOON 1503

MEEST MODERNE AUTO-SMEER-
INRICHTING VAN CURAÇAO

LAAT UW WAGEN DOOR VAKMENSCHEN
(dus BIJ ONS)

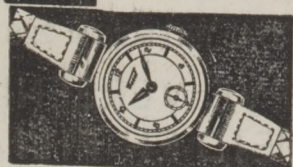
SMEREN-
ONDERHOUDEN-
EN INSPECTEEREN.

Verleng den levensduur van uw wagen.

VLUG
ACCURAAAT
BILLIJK

E. F R E D E R I K

Alleen een horloge van eerste klas merk
Voldoet op den duur, is betrouwbaar en sterk!

MOVADO
OMEGA
ETERNA
TISSOT
MIDO

SPRITZER & FUHRMANN

EIGEN REPARATIE ATELIER.

A. W. LENDERING

AANNEMER

TELEFOON: 1566 - 1775
STA. ROSA.

Voor 't optrekken van Huizen –
Kantoren enz. Reparaties worden op
gegarandeerd vakkundige wijze uit-
gevoerd.

BILLIJKE PRIJZEN!

DE LANNOY & Co.

BOTICA CENTRAL.

TELEFOON 2281

Het adres voor het
klaarmaken van uw recepten.

Ruime voorraad Patentgeneesmiddelen.

Het meest betrouwbare adres voor alle soorten
VERFWAREN – OLIE en
SCHOENMAKERSARTIKELEN
Religieuze artikelen – Gouden Sieraden . . . .
HET BESTE VOOR UW GELD

OTRABANDA – PUNDA. TELEFOON 2287 – 2094

COOPERATIEVE VEREENIGING
EN NIJVERHEID EN FILIALEN

GOEDE KLEEDING
MOOIE CADEAUX
FIJNE DRANKEN...

vindt men steeds en het best bij

◆ LA CASA AMARILLA ◆

HET ADRES VOOR ARTIKELEN VAN
DISTINCTIE EN KWALITEIT.
VOOR DAMES, HEEREN, EN KINDEREN

LEVENSMIDDELEN
VAN KWALITEIT

STEEDS IETS NIEUWS IN VOORRAAD
ALTIJD EEN BEZOEK WAARD

JOHN HENDERSON (Curaçao) Co. Ltd.
EMMASTAD

P E T

Gedistilleerde

MELK

is verkieslijk boven alle andere,
wegens haar onveranderlijke kwaliteit

FAMILIES EISCHEN

VERTEGENWOORDIGER :
JOHAN E. MAURICIO

PHONE 2237.

P E T

's MORGENS

P

H

's MIDDAGS

L

L

's AVONDS

L

P

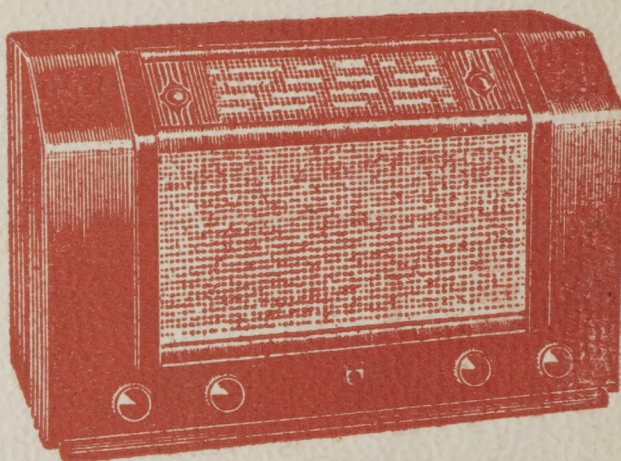
's NACHTS

S

BRENGT DE GOEDE TOON
IN HUIS!

Wij hebben een radio thuis...
dat zegt iets!
Wij hebben een goede radio...
dat zegt meer!
Wij hebben een „PHILIPS”
dat zegt alles!!!
Want een betere vriend in huis
dan de PHILIPS bestaat niet!

**PHILIPS RADIO BRENGT
DE GOEDE TOON IN HUIS**